

Irena Makarczyk

Dokumentacja procesu informacyjnego Wacława Leszczyńskiego z 1644 roku : przyczynek do poznania procedur nominacji biskupich w Rzeczypospolitej

Komunikaty Mazursko-Warmińskie 2 (272), 329-386

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Irena Makarczyk

DOKUMENTACJA PROCESU INFORMACYJNEGO WACŁAWA LESZCZYŃSKIEGO Z 1644 ROKU. PRZYCZYNEK DO POZNANIA PROCEDUR NOMINACJI BISKUPICH W RZECZYPOSPOLITEJ _____

Komplet dokumentów, zwany procesem informacyjnym, był tworzony z racji promocji osób na wyższe stanowiska i beneficja kościelne, takie jak biskupstwa bądź opactwa. Termin *processus informativus* jest określeniem trafnym, gdyż rzeczywiście dotyczył etapu gromadzenia wiadomości na temat osoby nominowanej oraz beneficjum, jakie osoba ta miała objąć. W przypadku awansu na kolejne stanowisko zbierano również informacje odnośnie do beneficjum zwalniającego, głównie po to, by uzyskać obraz aktywności kościelnej osoby awansowanej.

Główną treścią źródła historycznego, jakie stanowią zachowane do dzisiaj procesy informacyjne, są spisane w formie dokumentu notarialnego zeznania świadków, posiadających szerszą wiedzę o kandydacie lub beneficjum. Są to źródła niezwykle cenne i zarazem ciekawe. Niejednokrotnie bowiem znajdujemy w nich informacje niespotykane w innych przekazach, np. na temat miast, kościołów, instytucji kształcących, typu kolegia czy seminaria, a czasami nawet pewne wiadomości odnoszące się do zwyczajów i tradycji regionu. Z treści akt procesów informacyjnych korzystają głównie historycy piszący biografie biskupów, opatów, historie diecezji, zakonów oraz klasztorów. I o ile są to źródła ciekawe i wykorzystywane, to jednak rzadko publikowane w całości. W długiej historii diecezji warmińskiej tylko jeden z biskupów doczekał się, i to w czasach nam współczesnych, publikacji swojego procesu informacyjnego. Jest nim biskup z drugiej połowy XVIII w. – Ignacy Krasicki, a wydawcą tekstu źródłowego – ks. prof. Alojzy Szorc¹.

¹ Ignacy Krasicki na Warmii 1766–1772. Przekazy źródłowe, cz. I: 1766–1768, zebrał i oprac. A. Szorc, Olsztyn 2002, Proces informacyjny przy nominacji Ignacego Krasickiego na koadiutóra biskupa warmińskiego [Adama Stanisława Grabowskiego], Warszawa 30 X 1766, ss. 77–97. Proces informacyjny na koadiutóra biskupa w niczym nie różnił się od procesu na biskupstwo i w chwili rzeczywistego obejmowania stanowiska biskupa nie był prowadzony po raz drugi.

Osobą, której proces informacyjny stanowi przedmiot niniejszego opracowania, jest Wacław Leszczyński, kandydat królewski na wakujące po śmierci w grudniu 1643 r. biskupa nominata Jana Karola Konopackiego biskupstwo warmińskie. Wacław Leszczyński rozpoczął karierę w sposób typowy dla swojej epoki i stanu, z którego się wywodził. Rodzina Leszczyńskich należała do znaczniejszych polskich rodów szlacheckich². Przedstawiciele tej warstwy społecznej karierę, a przynajmniej jej początki, wiązali zazwyczaj z dworem królewskim. Taki schemat był udziałem również Wacława Leszczyńskiego. Urodził się 15 sierpnia 1605 r. w Baranowie w rodzinie wojewody brzesko-kujawskiego Andrzeja Leszczyńskiego, o orientacji kalwińskiej, i Zofii z Opalińskich, katoliczki. Andrzej Leszczyński zmarł w 1605 r., osierocił troje małych dzieci, których wychowaniem dzielnie zajmowała się matka, zapewniając synom solidne wykształcenie. Wacław Leszczyński pierwsze nauki pobierał w kolegium jezuickim w Poznaniu, następnie studiował prawo kanoniczne we Włoszech i świeckie we Francji. Jego preceptorem przez wiele lat był Jan Baykowski, od 1626 r. sufragan poznański³. Około 1630 r. Leszczyński związał się z dworem Zygmunta III Wazy, a po jego śmierci z dworem Władysława IV, gdzie jako sekretarz rozpoczynał dorosłe życie i zarazem karierę. Władysławowi IV zawdzięczał pierwsze beneficja kościelne: kanonię krakowską, prepozyturę łączycką i płocką. W 1637 r. przyjął święcenia kapłańskie, co znaczyło, że wybrał drogę kariery duchownej. W 1643 r. Władysław IV powierzył mu stanowisko referendarza koronnego (duchownego), a kilka miesięcy później, na początku 1644 r., promował na biskupa diecezji warmińskiej. Zatwierdzenie z Rzymu Leszczyński otrzymał w grudniu 1644 r., a diecezję objął na początku sierpnia 1645 r. Po czternastu latach rządów na Warmii, król Jan Kazimierz w 1658 r. awansował Leszczyńskiego na arcybiskupstwo gnieźnieńskie. Był pierwszym biskupem warmińskim, który otrzymał najwyższe stanowisko w Kościele polskim i godność prymasowską.

Artykuł składa się z dwóch części: pierwszej – opisowej i drugiej – przekazu źródłowego, jakim jest tekst procesu informacyjnego nominata na Warmię. W części pierwszej zostanie pokrótce omówiona historia wypracowania formy dokumentacji, zwanej procesem informacyjnym, wewnętrzna budowa tego źródła

² Podstawowe informacje biograficzne o przedstawicielach tego rodu zob. *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. 17, ss. 101–154.

³ Pochodził z Podlasia, z majątku Bajki. Jego matką była Dorota z Szorców, h. Mora. Studiował w Krakowie i Padwie, doktor obojga praw. Cieszył się uznaniem i zaufaniem biskupów poznańskich – Andrzeja Opalińskiego, Jana Wężyka i Macieja Łubieńskiego. Oprócz sufraganii posiadał jeszcze kilka innych beneficjów kościelnych. W diecezji poznańskiej w latach 1628–1640 piastował stanowisko wikariusza generalnego i oficjała. Uczestniczył w Toruniu w *Colloquium charitativum* w 1645 r. Zmarł 20 X 1650 r. – J. Nowacki, *Baykowski Jan*, PSB, t. 1, s. 221. Zob. też. J. Korytkowski, *Pralaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej*, t. 1, Poznań 1881, ss. 27–29. P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce*, Warszawa 1992, s. 26.

dła, ponadto dość obszernie zostanie przedstawiona treść procesu informacyjnego Wacława Leszczyńskiego. W części drugiej znajdzie się tekst procesu informacyjnego w układzie i języku oryginalnym.

Od początku XV w. Stolica Apostolska zarezerwowała sobie wyłączne prawo potwierdzania nominowanych osób na wyższe beneficja kościelne, takie jak biskupstwa czy opactwa⁴. Ostateczną decyzję w tej sprawie podejmowano na zwołanym przez papieża konsystorzu, stąd beneficja te nazywane są też konsystorialnymi. Zwykle na konsystorzu, na którym wnoszono sprawę nominacji, papież zlecał któremuś z obecnych kardynałów zebranie informacji o elekcje i wakującym beneficjum oraz przedstawienie ich na kolejnym zebraniu. Często funkcję relatora papież powierzał kardynałowi protektorowi jako osobie najlepiej znającej sprawę kraju, z którego pochodził kandydat. Do końca soboru trydenckiego wszystkie czynności związane z gromadzeniem niezbędnych informacji odbywały się w Rzymie, a po soborze niektóre z nich także w krajach, gdzie wakowało beneficjum. Dla całego procesu gromadzenia tych informacji i czynności związanych z zatwierdzeniem przyjął się termin „proces informacyjny” (*processus informativus, examen, informatio*). Ostateczny kształt i normy prawne procesów informacyjnych wyznaczała bulla papieska z 15 maja 1591 r., uzupełniona instrukcją papieża Urbana VIII z sierpnia 1627 r.⁵

W literaturze przedmiotu termin „proces informacyjny” używany jest w kilku znaczeniach⁶, aczkolwiek zawsze wiąże się z oceną kandydata w procesie zatwierdzenia go na wyższe beneficjum kościelne. W najszerszym ujęciu oznacza etap od wysunięcia osoby kandydata, jego elekcję, zebranie całościowej dokumentacji odnośnie do jego osoby i wakującego beneficjum, aż do ostatecznego potwierdzenia go przez Stolicę Apostolską i wydanie bulli papieskiej. Od czasu, kiedy pewne informacje można było zebrać w kraju, gdzie zawakowało beneficjum, termin „proces informacyjny” bywa stosowany tylko dla etapu przesłuchania świadków na temat elekta i beneficjum oraz spisania ich zeznań w formie dokumentu notarialnego. W jeszcze węższym znaczeniu termin ten odpowiada określeniu – spisany protokół z przesłuchania tychże świadków. I to ostatnie ujęcie upowszechniło się i utrwaliło dla określania, że proces informacyjny to protokół przesłuchania świadków, zawierający informacje o kandydacie i wakującym beneficjum.

⁴ H. Fokciński, *Procesy informacyjne w Kurii Rzymskiej przed nadaniem wyższych beneficjów kościelnych do początków XVI wieku*, Informations. Biuletyn Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych, Rzym–Warszawa 1976, nr 1, s. 75.

⁵ H. Fokciński, *Procesy informacyjne przed prowizjami na wyższe godności kościelne w Polsce w seriach: „Processus consistoriales” i „Processus datariae”* Archiwum Watykańskiego (1588–1875), Katalog mikrofilmów i fotokopii poloniców z archiwów zagranicznych, z. 9, Warszawa 1992, ss. 6–9.

⁶ Wyjaśnia je ks. Hieronim Fokciński, *ibidem*, ss. 6–9.

Pierwsze i do dziś w oryginale zachowane dokumenty z procesów informacyjnych pochodzą z 1507 r., ale ocena przydatności i potwierdzenie kandydata na wyższe godności i beneficja kościelne w jakiejś formie istniała zawsze, niezależnie od tego, czy wpływ na obsadę miał Kościół, czy gdy w okresie tzw. inwestytury uprawnienie to zawłaszczyli sobie władcy świeccy. W okresie walk o inwestyturę Kościół dążył nie tylko do odzyskania przynależnego mu prawa promocji, ale przy okazji tych tarć do całkowitego odsunięcia ludzi świeckich od nominowania kandydatów na przyszłych biskupów, rezerwując to prawo wyłącznie dla osób duchownych⁷. Papieżem, który wykazał największą determinację w walce z inwestyturą i zarazem symonią, był Grzegorz VII (1073–1085). Ale okres zmagania o obsadę stanowisk kościelnych zakończył dopiero konkordat wormacki, zawarty w 1122 r. między cesarzem Henrykiem V a papieżem Kalikstem II, który gwarantował Kościołowi swobodę obsadzania stolic biskupich. Od tego czasu prawo wyboru biskupów w coraz większym stopniu zaczęły przejmować kapituły katedralne, natomiast prawo potwierdzania elekta metropolici, a z czasem to drugie uprawnienie zarezerwowała sobie na wyłączność Stolica Apostolska. Wiemy jednak, że władcy świeccy nie tak łatwo pogodzili się z utratą prawa nominacji i od czasu konkordatu wormackiego przez następne stulecia w jakimś stopniu zawsze chcieli decydować i praktycznie decydowali o promocji na najwyższe stanowiska kościelne. I na ogół papieże dawali pro wizję czy konfirmację kandydatom królewskim. Nie czynili jednak tego li tylko z uległości wobec władców świeckich, ale upatrywali w tym też dobrą stronę dla Kościoła. Chodziło głównie o militarną pomoc monarchów w razie różnych zagrożeń, jak choćby w pewnym okresie zagrożenia tureckiego. Ale bywały też w historii i inne okoliczności. Na przykład w okresie husytyzmu czy reformacji papieże musieli brać pod uwagę fakt, że odmowa konfirmacji elektów królewskich mogła spowodować zbliżenie monarchy do innej konfesji czy nawet jego odejście od Kościoła katolickiego.

Władcy polscy zawsze wywierali przemożny wpływ na obsadę wyższych stanowisk kościelnych. Nawet wówczas, kiedy kapituły katedralne miały prawo wolnego wyboru biskupów, królowie na różne sposoby ingerowali w elekcję, czasami nawet dość zdecydowanie. Kapituły broniły swego prawa i aż do końca XV w. zwracały się do monarchów o uszanowanie wolnej elekcji. Najczęściej jednak królowie to prawo ignorowali, aż w końcu wolne wybory stały się fikcją. Do takiego stanu przyczynił się najbardziej Kazimierz Jagiellończyk, który

⁷ A. Petrani, *Zasada większości w prawie kanonicznym*, Lublin 1947. O wyborach biskupów zob. rozdz. 5: *Zasada większości przy wyborach biskupów*, ss. 70–94.

w rzeczywistości zawłaszczył sobie prawo nominacji, oraz Zygmunt I, który, prawdopodobnie na zasadzie faktów dokonanych, otrzymał od Stolicy Apostolskiej przyzwolenie czy przywilej nominacji na wyższe stanowiska kościelne⁸. Kwestia ewentualnego otrzymania takiego przywileju dotychczas nie została rozstrzygnięta, bowiem odnośny dokument nie został odnaleziony (jeżeli w ogóle istniał). Zdaniem znawców tematu nie ma też w źródłach śladów, by królowie zabiegali o taki przywilej. Jedynie przekazy pośrednie w tej sprawie wspominają o królewskim uprawnieniu, a rzekomo w latach 1512–1513 miał je otrzymać Zygmunt I Stary. Istnieje też przypuszczenie, że król poprzez nuncjusza mógł dostać jedynie ustną zgodę papieża. Pozostawiając na razie kwestię istnienia takiego przywileju, stało się faktem, że królowie polscy rzeczywiście nominowali kandydatów na wyższe beneficja kościelne. Jednak zdarzało się, że papież nie był skłonny potwierdzić elektów królewskich lub sporadycznie tego nie czynili. W takiej sytuacji władcy, broniąc swego kandydata, najczęściej tłumaczyli się przed Stolicą Apostolską przynależnym im od dawna prawem patronatu, a od czasu, gdy biskupi zasiadali w senacie, również tym, że w radzie królewskiej jako doradców król chciał mieć ludzi godnych i zaufanych. Zresztą wszyscy poleceni papieżowi nominaci królewscy byli przedstawiani jako ludzie godni danego stanowiska.

Od początku XV w., kiedy potwierdzenie elektów na wyższe godności kościelne zarezerwowała sobie Stolica Apostolska, cała dokumentacja dotycząca procesów informacyjnych znajdowała się w Kurii Rzymskiej, ale dopiero z drugiej połowy XVI w. znane są zarządzenia odnośnie do gromadzenia tych akt. Kiedy na początku XVII w. ostatecznie uformowało się centralne archiwum Stolicy Apostolskiej – Archivum Secretum Vaticanum – starano się rozproszoną dotąd dokumentację z procesów informacyjnych zgromadzić w jednym miejscu. Obecnie znajduje się ona w tym archiwum w dwu seriach: *Processus Consistoriales* i *Processus Datariae*⁹. W serii pierwszej, jak wskazuje sama nazwa, przechowywane są akta z posiedzeń konsystorza, na których potwierdzano elektów. W serii drugiej natomiast są akta procesów informacyjnych przeprowadzanych lub uzupełnianych w Kurii Rzymskiej. Przez jakiś czas były one przechowywane w archiwum Datarii, stąd nazwę tę pozostawiono w tytule serii. Zatem akta procesowe znajdują się w obu seriach. Jednak, jak podaje ks. Hieronim Fokciński, zachowane materiały dotyczące procesów informacyjnych aż do lat osiemdziesiątych XVI w. są fragmentaryczne, ponadto pojedyncze dokumenty pro-

⁸ Zagadnienie to szeroko omawia J. Grzywacz, *Nominacja biskupów w Polsce przedrozbiorowej*, Lublin 1960.

⁹ H. Fokciński, *Katalog mikrofilmów*, ss. 9–10.

cesowe lub czasami kompletną dokumentację procesu znaleźć można także w innych, poza wspomnianymi, działach archiwum watykańskiego. Akta procesów informacyjnych dotyczące biskupów polskich znajdują się dziś także w dwu ośrodkach w Polsce. Nie są to oryginalne dokumenty, ale mikrofilmy tychże dokumentów. Są one dostępne w Punkcie Konsultacyjnym Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Warszawie oraz w Ośrodku Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie w Lublinie¹⁰.

Po soborze trydenckim, jak wspomniano, czynności związane z przesłuchaniem świadków odnośnie osoby elekta i beneficjum odbywały się w kraju, gdzie dane beneficjum wakowało. W krajach, gdzie przebywali nuncjusze, przeprowadzenie tych czynności przeszło całkowicie w zakres ich kompetencji. Jednak przez długi jeszcze czas nuncjusze nie wykonywali ich osobiście, co więcej, nie byli nawet obecni podczas zeznawania świadków, a jedynie uwierzytelniali spisany protokół z tegoż przesłuchania. W Polsce funkcjonowanie stałej nuncjatury datuje się na połowę XVI w.¹¹ Najczęściej bywało tak, że wybrany przez daną kapitułę przyszły biskup sam lub przez swoich pełnomocników zwracał się do nuncjusza, aby ten przeprowadził proces informacyjny, a ściślej, by przesłuchał świadków i w formie protokołu spisał ich odpowiedzi. Komplet dokumentów potwierdzonych notarialnie nuncjusz przesyłał do Rzymu, by tam mogły nastąpić dalsze procedury związane z ostatecznym potwierdzeniem elekta, czyli wystawieniem przez papieża bulli prowizyjnej.

W połowie XVII w. protokół przesłuchania świadków był już dokumentem wypracowanym, można nawet powiedzieć – schematycznym. Jeżeli przeanalizujemy kilka kompletnych dokumentacji, zauważymy, że pewne treści są stałe i prawie w identycznym układzie powtarzają się w procesach informacyjnych poszczególnych biskupów. Na początku mamy najczęściej wpisany tytuł sprawy, czyli „Processus informationis”, formułę datacyjną i nazwisko osoby, której proces dotyczył oraz powód, dla którego był on prowadzony. W tym miejscu najczęściej poznajemy okoliczności, z powodu których nastąpił wakans danego beneficjum. Mogła to być śmierć dotychczasowego posiadacza lub jego translacja na inne beneficjum. Również na początku akt procesowych poznajemy nazwisko osoby prowadzącej przesłuchanie świadków, czyli nuncjusza lub w jego zastępstwie któregoś z biskupów wyznaczonego przez Stolicę Apostolską. Na kolejnych początkowych kartach wpisywany był tekst pytań kierowanych do świadków, osobno pytania dotyczące osoby nominata, a ściślej jego życia, obyczajów, doktryny i zdolności (*interrogatoria super vita, moribus, doctri-*

¹⁰ Katalog mikrofilmów przygotowany przez ośrodek w Lublinie został opublikowany, zob. Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, 1963, t. 6, ss. 93–153.

¹¹ Taką datę ustalił H. D. Wojtyńska, *Papieżstwo-Polska 1548–1563. Dyplomacja*, Lublin 1977.

na et idoneitate) i osobno pytania o stan wakującego beneficjum (*interrogatoria super statu, situ, regimine*). W każdej grupie było po kilkanaście pytań. Następnie przedstawiani byli świadkowie zeznający w procesie – imię i nazwisko, zajmowane stanowisko lub posiadane beneficjum oraz wiek. Osób zeznających najczęściej było kilka. Nie mogły one być spokrewnione z osobą nominata ani pozostawać z nim w stanie skłócenia czy nienawiści. Chodziło bowiem o to, by informacje przez nich przekazywane były obiektywne i prawdziwe. Przy każdej odpowiedzi świadkowie podawali źródło posiadanych informacji (*quae sit causa scientiae*). Świadkowie odpowiadali albo na pytania dotyczące osoby nominata, albo odnośnie do wakującego beneficjum lub na obie grupy pytań, w zależności od posiadanej wiedzy. Dalszą treść akt procesowych, najobszerniejszą i najważniejszą, stanowią odpowiedzi świadków na zadane im pytania. Końcowe treści zazwyczaj zawierały: formularz wyznania wiary własnoręcznie podpisany przez nominata, notarialne potwierdzenie dokumentacji, nazwisko notariusza i adnotacje osoby prowadzącej przesłuchanie świadków. W aktach procesowych, poza protokołem przesłuchania świadków, możemy niejednokrotnie spotkać jeszcze inne dołączone dokumenty, jak różnego rodzaju oświadczenia, potwierdzenia, pełnomocnictwa, listy, pisma, a nawet wpisane teksty bulli papieskich, itp. Często też na ostatniej stronie protokołu przesłuchania świadków lub na oddzielnej karcie znajdujemy adnotację konsystorza. Zazwyczaj zawiera ona nazwisko nominata i nazwę beneficjum, które on otrzymał oraz kraj, w którym się ono znajdowało. Adnotację tę kończą podpisy kilku kardynałów uczestniczących w konsystorzu. Tak na ogół przedstawia się układ akt procesu informacyjnego związanego z promocją na wyższe stanowiska i beneficja kościelne.

Od tego schematu nie odbiega dokumentacja procesu informacyjnego Wacława Leszczyńskiego, nominata królewskiego na Warmię w 1644 r. Interesujące nas tu akta znajdują się w Archivum Secretum Vaticanum, w serii *Processus Consistoriales*, t. 45, k. 836–861v, czyli w sumie obejmują one 55 stron tekstu. Znana mi jest dokumentacja procesów informacyjnych wszystkich biskupów rekrutujących się z Zakonu Kanoników Regularnych Laterańskich i żadna z nich nie ma takiej objętości. Akta procesu Wacława Leszczyńskiego można zaliczyć do grupy obszernych akt tego typu. Zachowały się w dobrym stanie, bez żadnych uszkodzeń mechanicznych i ubytków w tekście. Pismo jest wyraźne, litery dość duże, na ogół tekst nie sprawia większych trudności w jego odczytaniu.

W czasie, kiedy należało przesłuchać świadków Leszczyńskiego, w Polsce nie było nuncjusza¹². Skompletowanie dokumentów Stolica Apostolska poleciła

¹² Spowodowane to było dłuższą przerwą między kadencjami kolejnych dwu nuncjuszy: Mariusz Filonardi swoją misję zakończył w 1643 r., natomiast jego następcą – Jan De Torres podjął w 1645 r.

biskupowi poznańskiemu Andrzejowi Szołdrskiemu (1583–1650)¹³. Proces był prowadzony w Warszawie, w dniach od 7 maja do 4 czerwca 1644 r. Na świadków powołano dziesięć osób. Tekst ich zeznań obejmuje bez mała całą objętość dokumentacji procesowej. W końcowej części znajduje się formuła wyznania wiary własnoręcznie podpisana przez Wacława Leszczyńskiego. Całą dokumentację spisał sekretarz, ale nie jest nam znany z nazwiska. Notarialnie akta potwierdził Michał Hebdowski notariusz apostolski. Zupełnie końcową treść stanowią adnotacja konsystorza o promocji Wacława Leszczyńskiego na diecezję warmińską oraz podpisy czterech kardynałów.

Pełny tekst procesu informacyjnego, w języku oryginalnym, zamieszczamy na końcu artykułu, natomiast poniżej obszernie jego streszczenie (nie jest to tłumaczenie). Prowadzący przesłuchania świadków biskup Szołdrski na wstępie oświadczył, że proces prowadzi według nakazu soboru trydenckiego, sesja 22 „De reformatione” i bulli papieża Grzegorza XIV. Dalej podał, że 7 maja 1644 r. stawił się przed nim Wacław Leszczyński. Oznajmił, że po śmierci dwu kolejnych biskupów diecezji warmińskiej – Mikołaja Szyszkwskiego (zm. 7 lutego 1643)¹⁴ i nominata Jana Karola Konopackiego (zm. 23 grudnia 1643)¹⁵, kapituła fromborska wybrała go na swojego biskupa. Uczyniła to zgodnie z przywilejami zatwierdzonymi przez króla, wobec czego prosi on o przeprowadzenie procesu informacyjnego i przesłanie dokumentacji do Rzymu. W procesie Wacława Leszczyńskiego, jak wspomniano, zeznawało aż dziesięć osób. W aktach procesowych nieczęsto spotykamy tak dużą liczbę świadków. Osobami zeznającymi byli: Jerzy Tyszkiewicz biskup żmudzki, Jan Baykowski sufragan poznański, Kacper Denhoff wojewoda sieradzki, Adam Kazanowski marszałek nadworny, Adam Grodziecki kasztelan międzyrzecki, Jan Skarszewski kanonik krakow-

¹³ Na biskupstwo poznańskie został promowany w 1636 r. – P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 202. Była to już trzecia diecezja Szołdrskiego, bowiem w 1634 r. otrzymał diecezję kijowską, a w 1635 r. przemyską. Wcześniej zdobył beneficja kościelne w kilku kapitułach (gnieźnieńskiej, krakowskiej, kruszwickiej i poznańskiej), był też sekretarzem królewskim.

¹⁴ Bratanek bp. krakowskiego Marcina Szyszkwskiego. Mikołaj Szyszkwski pochodził spod Kalisza, kształcił się w Braniewie i Rzymie. Przed przyjściem na Warmię był sekretarzem królewskim, zdobył kilka beneficjów kościelnych, m.in. kanonie w kapitułach krakowskiej i plockiej, był też opatem komendatoryjnym kanoników regularnych laterańskich w Czerwińsku. Biskupem warmińskim został w 1633 r. i rządy na Warmii sprawował przez kolejne dziesięć lat, do swej śmierci w 1643 r. – P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce*, s. 203. Zob. też *Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, Olsztyn 1996, s. 250, biogram oprac. A. Kopiczko.

¹⁵ Syn Macieja wojewody chełmińskiego, studiował na uczelniach zagranicznych, był wychowawcą królewicza Aleksandra Wazy. Święcenia kapłańskie przyjął około 1631 r. Kanonię w kapitule warmińskiej otrzymał 24 IV 1643 r., a 6 V tego roku kapituła wybrała go na biskupa warmińskiego. Prekonizację papieską otrzymał 5 X 1643 r., ale diecezji warmińskiej nie zdążył już objąć; zmarł 23 XII 1643 r. w Tyńcu, gdzie był opatem komendatoryjnym benedyktynów. Jego biogram zob. P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce*, s. 106; *Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, s. 121, biogram oprac. A. Kopiczko.

ski, kustosz wiślicki i sekretarz królewski, Przeclaw Szemborowski kanonik warmiński, Jan Lamsheft kanonik dobromiejski, ekonom biskupstwa warmińskiego, Walerian Glaznecki sekretarz królewski oraz Wojciech Białobrzeski sekretarz królewski i sekretarz zmarłego biskupa Mikołaja Szyszkowskiego.

Do świadków zostały skierowane pytania – trzynaście dotyczyło osoby przysłego biskupa i trzynaście odnośnie do stanu biskupstwa warmińskiego. Nie wszyscy świadkowie odpowiadali na dwie grupy pytań. Niektórzy z nich znali tylko osobę nominata (Baykowski, Denhoff i Grodziecki), Glaznecki znał tylko warunki w diecezji warmińskiej, pozostali zaś odpowiadali na dwie grupy pytań, aczkolwiek czasami znali odpowiedź tylko na niektóre z nich. Ponieważ do wszystkich osób były kierowane te same pytania, oczywiste jest, że odpowiedzi pokrywały się częściowo, zwłaszcza jeśli chodzi o osobę nominata. W takich wypadkach informacji nie powielamy, ale je komunikujemy, podając w danej sprawie tylko treści nowe (pełne odpowiedzi można skonfrontować z załączonym tekstem oryginalnym).

Świadkowie składali zeznania od 28 do 31 maja 1644 r. Jako pierwszy (28 maja) zeznawał biskup żmudzki Jerzy Tyszkiewicz, lat 48¹⁶. Leszczyńskiego znał od dziesięciu lat, spotkał go w Lublinie na sądach Trybunału Koronnego, gdy miał on lat 30, aktualnie ma lat 39. Tyszkiewicz był wówczas kanonikiem krakowskim, natomiast Leszczyński miał towarzyszyć wojewodzie bełskiemu, swojemu bratu stryjecznemu¹⁷. Tyszkiewicz spotykał też nominata na sejmie i na dworze królewskim. Znał obydwójce jego rodziców, ale nie był z nimi w bliższych kontaktach, bo jak zeznał, sam był wówczas jeszcze młodym człowiekiem. Wiedział, że ojciec przysłego biskupa, Andrzej, był innowiercą, natomiast matka katoliczką, że Wacław Leszczyński urodził się w Baranowie w diecezji krakowskiej, a wychowywał w diecezji poznańskiej, gdzie jego rodzice mieli większą część swoich dóbr. Ojciec zmarł, gdy Wacław miał zaledwie rok. Został wychowany w wierze katolickiej. Uczył się w kolegium jezuickim w Poznaniu, studiował za granicą – przez trzy lata prawo kanoniczne w Perugii i przez rok prawo cywilne w Biturgii we Francji. Biskup Tyszkiewicz zeznał również, że widział zaświadczenie Leszczyńskiego o udzielonych mu święceniach kapłańskich, a tak-

¹⁶ Od 1627 r. był sufraganem wileńskim, w 1633 r. przeniesiony na biskupstwo żmudzkie, a od 1638 r. także administrator apostolski diecezji kurlandzkiej. W diecezji żmudzkiej czterokrotnie przeprowadził synod diecezjalny (1636, 1639, 1643, 1647). Uczestniczył w działalności dyplomatycznej Władysława IV. Przewodniczył *Colloquium charitativum* w Toruniu w 1645 r. W 1649 r. awansował na biskupstwo wileńskie – P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce*, s. 213

¹⁷ Tyszkiewicz popełnił błąd, nie chodzi tu o brata stryjecznego, bowiem żaden z nich nie był wojewodą bełskim, ale o brata przyrodniego – Rafała – z pierwszego związku małżeńskiego Andrzeja Leszczyńskiego z Anną Firlejówną. Rafał Leszczyński był wojewodą bełskim w latach 1620–1636 – PSB, t. 17, s. 135.

że dokument papieża Grzegorza XV o dyspensie od herezji. Wiedział ponadto, że od osiemnastu lat Leszczyński był sekretarzem królewskim, że został referendarzem, że od dwunastu lat posiada prepozyturę łęczycką, od około dziesięciu kanonię krakowską, od dwóch prepozyturę plocką i od kilku tygodni kanonię warmińską, bez której, jak zeznał, nie mógłby zostać biskupem tej diecezji. Tyszkiewicz nie orientował się, czy Leszczyński posiadał doktorat, ale potwierdził, że jest biegły w prawie kanonicznym i w teologii, i że posiada wiedzę wymaganą od biskupa. Słyszał go dyskutującego i przyznawał, że tak wypowiadają się ludzie wykształceni. O diecezji warmińskiej posiadał jedynie fragmentaryczne informacje, m.in. że dochód z biskupstwa wynosi do 30 tys. zł polskich, że po śmierci biskupa Szyszkowskiego jego następcą został Jan Karol Konopacki, który zmarł w Tyńcu i nie zdążył objąć diecezji.

Tego samego dnia (28 maja) przed Szołdrskim zeznawał Jan z Zalesia Baykowski sufragan poznański, doktor praw, lat 55. Informacje przekazane przez niego są bardzo cenne, gdyż od wielu lat znał rodzinę Leszczyńskich, a od piętnastu był opiekunem ich dzieci na studiach zarówno w Polsce, jak i za granicą. Baykowski potwierdził informacje co do pochodzenia i konfesji rodziców Wacława Leszczyńskiego, a także jego studiów za granicą. Te ostatnie informacje podał bardziej precyzyjnie, stąd wiemy, że studia w Perugii trwały dwa i pół roku, że prawa kanonicznego i cywilnego uczył się nie tylko na uczelniach publicznych, ale też prywatnie. Czytał wiele książek i dyskutował chętnie. Z odpowiedzi zeznającego dowiadujemy się, że Leszczyński nie posiadał doktoratu, ale miał wiedzę bardzo bogatą, ponadto znał cztery języki obce (łaciński, włoski, niemiecki i francuski). Potwierdził także, że posiadał on dyspensę Grzegorza XV od herezji. Z zeznań wiemy też, że Wacław Leszczyński często służył Baykowskiemu do Mszy św. w Lesznie, śpiewał wówczas lekcje i często się spowiadał, nawet po kilka razy w miesiącu. Baykowski zeznał ponadto, że przed osiemnastu laty Andrzej Opaliński, biskup poznański i wuj nominata, udzielił Wacławowi w Lesznie święceń niższych¹⁸, natomiast święcenia kapłańskie przyjął z rąk Baykowskiego w kościele franciszkańskim w Poznaniu. Baykowski obecny też był na mszy prymicyjnej Leszczyńskiego. Potwierdził posiadane przez niego beneficja kościelne i jego kilkakrotny udział na sądach Trybunału Koronnego. W zakończeniu świadek przyznał, że Wacław Leszczyński jest dobrym kandydatem na Warmię, m.in. dlatego że znał język niemiecki.

¹⁸ Musiało to być co najmniej dwa lata wcześniej. Licząc 18 lat od daty zeznań, czyli od 1644 r., fakt ten miałby miejsce w 1626 r., tymczasem bp A. Opaliński zm. 19 XII 1623 r.

Kolejnym świadkiem, zeznającym 30 maja, był Kacper Denhoff wojewoda sieradzki, lat 62¹⁹. Wacława Leszczyńskiego i jego rodzinę znał od wielu lat. Powtórzył informacje o rodzicach nominata, zeznał, że od kołyski Leszczyński wychowywał się w Lesznie i tam spędził lata dzieciństwa, wychowywany w wierze katolickiej. Studiował prawo kanoniczne we Włoszech i cywilne we Francji. Nie orientował się natomiast, czy posiada stopień naukowy, ale – jak zeznał – szlachta w tym kraju nie jest zwykła zabiegać o tytuły naukowe. Potwierdził, że nominat ma 39 lat, a od czterech posiada święcenia kapłańskie²⁰. Znał też posiadane przez nominata beneficja kościelne. Obydwaj panowie znali się z dworu królewskiego zarówno Zygmunta III, jak i Władysława IV. Denhoff musiał wysoko cenić Leszczyńskiego, skoro uznał, że powierzone mu niedawno stanowisko referendarza król nadawał tylko ludziom roztropnym. Podobnie jak biskup Baykowski, również Kacper Denhoff znajomość języka niemieckiego uznał za atut Leszczyńskiego w promocji na Warmię.

Tego samego dnia (30 maja) odpowiadał też Adam Kazanowski marszałek nadworny, lat 46²¹. Bardzo dobrze znał całą rodzinę nominata, a z Wacławem Leszczyńskim od piętnastu lat pozostawał w zażyłych stosunkach na dworze królewskim. Kazanowski powtórzył znane nam już dane o rodzicach, pochodzeniu, wykształceniu Wacława Leszczyńskiego, posiadanych przez niego święceniach i beneficjach. Potwierdził również, że nominat nie posiada doktoratu, ale niejednokrotnie słyszał, jak kompetentnie zabierał głos i dyskutował, i że zarówno król Zygmunt III, jak i Władysław IV zlecali mu do wykonania trudne zadania. Kazanowski uważał, że Leszczyński jest dobrym kandydatem na biskupa, i że z pewnością zdoła Warmię uchronić przed heretykami. Odpowiadał też na pytania o stan diecezji warmińskiej, ale miał informacje zaledwie ogólne. Przyznał, że na Warmii był tylko raz, z królem²², i tylko stąd znał diecezję. Wiedział, że kapituła

¹⁹ Syn Gerarda wojewody derpskiego. Żył w latach 1588–1645. Podobno już od dwunastego roku życia związany był z dworem królewskim. Należał do najbliższego otoczenia króla Zygmunta III. Ożenek z siostrą hetmana Stanisława Koniecpolskiego wzmocnił jeszcze bardziej jego pozycję. Dzięki bratu Gerardowi odgrywał ważną rolę na dworze Władysława IV. Często przebywał przy królu. Towarzyszył mu w wyjeździe do Baden (1638), do Prus, do Szczytna na zjazd z elektorem Jerzym Wilhelmem (1639). Od 1634 r. był wojewodą sieradzkim, a od 1639 r. marszałkiem dworu królowej Cecylii Renaty – W. Czapliński, *Denhoff Kacper*, PSB, t. 5, s. 114.

²⁰ Nie jest to zgodne z prawdą, bowiem święcenia kapłańskie posiadał od 1637 r., a zatem duchownym był już od siedmiu lat.

²¹ Pochodził z województwa sandomierskiego. Jego ojciec, Stefan, był zaufanym dworzaniem Zygmunta III Wazy, natomiast on sam przyjacielem i powiernikiem Władysława IV. Niemał stale przebywał przy królu. W 1637 r. otrzymał kasztelaninę sandomierską. Urząd ten pozwalał mu na uczestnictwo w sejmie i senacie. Z kolei urząd marszałka nadwornego otrzymał w 1642 r. Zgromadził ogromną fortunę, zmarł bezpotomnie w 1649 r., pochowany w kościele św. Jana w Warszawie – W. Czapliński, A. Przyboś, *Kazanowski Adam*, PSB, t. 12, ss. 250–252.

²² Było to w 1639 r., kiedy Władysławowi IV towarzyszył w wyjeździe do Prus, do Szczytna, na zjazd z elektorem Jerzym Wilhelmem.

posiada władzę świecką, widział katedrę we Fromborku i podał, że miasto to liczy trzysta domów. Dochód z biskupstwa szacował na około 20 tys. zł.

Również 30 maja był przesłuchiwany Adam Grodziecki kasztelan międzyrzecki, lat 50²³. Waclawa Leszczyńskiego znał od dwudziestu pięciu lat, jak również jego najbliższą rodzinę. Podał znane nam już fakty o urodzeniu Waclawa na zamku w Baranowie, o ojcu kalwinie i matce katoliczce, o studiach nominata we Włoszech i Francji. Zeznał, że Waclaw Leszczyński ma lat 39, i że od dwudziestu przebywa na dworze królewskim²⁴. Grodziecki potwierdził posiadane przez Leszczyńskiego beneficja kościelne oraz że widział zaświadczenie o posiadanych przez niego święceniach kapłańskich i dokument papieski o dyspensie od herezji. Podobnie jak poprzedni zeznający, również Grodziecki uznał znajomość języka niemieckiego za ważny argument nominacji Leszczyńskiego na Warmię, gdyż – jak twierdził – język ten jest powszechny zarówno na Warmii, jak i w całych Prusach, a Leszczyński zna go na tyle, że nie będzie potrzebował tłumacza. Przez zeznających była powtarzana jeszcze jedna informacja, mianowicie to, że mimo iż Waclaw Leszczyński kilka lat studiował za granicą, nie posiadał doktoratu. Wyjaśnienie wszystkich było jednakowe – szlachta polska nie zabiegała o stopnie naukowe (*quia prymarii nobiles huius Regni haec non curant*).

Następnego dnia, czyli 31 maja, zeznanie złożył Jan Skarszewski kanonik krakowski, kustosz wiślicki, sekretarz królewski, lat 39²⁵. Leszczyńskiego znał od dwudziestu lat, byli rówieśnikami, razem kształcili się w Italii w sztukach wyzwolonych. Jego rodzinę znał tylko z opowiadań. Skarszewski potwierdził informacje o posiadanych przez Leszczyńskiego święceniach kapłańskich, a także beneficjach kościelnych. Odpowiadał też na pytania dotyczące diecezji warmińskiej. Wiedział o niej dość dużo. Przyznał, że był przyjacielem zmarłego biskupa Mikołaja Szyszkowskiego. Powtórzył informacje o kapitule fromborskiej, liczbie kanoników, prałatur, o zniszczeniach i rabunkach dokonanych przez Szwedów w katedrze. Zeznał ponadto, że przed pierwszą wojną szwedzką dochód z biskupstwa sięgał 50 tys. zł, i że biskupstwo nie płaci stałego podatku „na Polskę”. Miał też wiedzę na temat kapituły kolegiackiej w Dobrym Mieście, zakonów w diecezji

²³ Pochodził z Wielkopolski, zajmował czołowe miejsce w życiu sejmikowym tej dzielnicy. Wielokrotnie był posłem na sejm, podpisał elekcję Władysława IV. Przyjaźnił się z Bogusławem Leszczyńskim starostą generalnym wielkopolskim, ale w rywalizacji tegoż z Krzysztofem Opalińskim wojewodą poznańskim o prymat w tej dzielnicy Grodziecki opowiedział się po stronie Opalińskiego. Wykazywał niemałe zdolności publicystyczne, występował pod pseudonimem Maciej Dargodzki. Zmarł w 1647 r. – W. Dworzaczek, *Grodziecki Adam*, PSB, t. 8, ss. 620–622.

²⁴ Zeznający pomylił się o kilka lat, bowiem Leszczyński przebywał na dworze królewskim od około 1630 r.

²⁵ Bliski i zaufany współpracownik biskupa krakowskiego Piotra Gembeckiego, jeden z egzekutorów testamentu biskupa – H. E. Wyczawski, *Biskup Piotr Gembecki (1585–1657)*, Kraków 1957, o Skarszewskim zob. s. 45, 245, 311, 325.

warمیńskiej. Wspomniał, że jezuici prowadzą kolegium i seminarium w Braniewie, ponadto biskup Szyszkowski ufundował kolegium jezuickie w Reszlu.

Kolejnym świadkiem w procesie informacyjnym był Przeclaw Szemborowski kanonik warمیński, lat 55²⁶. Przesłuchiwany był 31 maja. Leszczyńskiego znał od dwudziestu lat. Zeznał, że od osiemnastu lat Leszczyński był sekretarzem królewskim, a przed czternastu laty spotkał go we Włoszech (w Padwie²⁷), gdzie studiował on prawo. Pozostałe odpowiedzi Szemborowskiego na pytania odnoszące się do pochodzenia i wykształcenia nominata, pokrywają się z informacjami już nam znanymi. Szemborowski jako kanonik warمیński odpowiadał też na pytania dotyczące diecezji. Zeznał, że diecezja warمیńska, objęta konkordatami niemieckimi, podlega wprost Stolicy Apostolskiej, a nie metropolii gnieźnieńskiej. Poprzedni biskup, Mikołaj Szyszkowski, nigdy nie wysyłał delegatów na synod metropolii gnieźnieńskiej i Stolicę Apostolską informował o egzempcji. Diecezja nie płaci stałego podatku „na Polskę”, bo w Polsce dobra duchowne są wolne (*a pensionibus*). Roczne dochody biskupa warمیńskiego Szemborowski szacował na około 40 tys. zł polskich. Jako źródło tych informacji podał fakt, iż raz biskup Szyszkowski wyznaczył go do rewizji tychże dochodów, a informacje czerpał od osób, które administrowały dobrami biskupa. Sporo wiadomości przekazał na temat kapituły katedralnej. Jest w niej szesnaście kanonii, w tym cztery prałatury. Roczny dodatek z racji prałatury nie przekracza 3 zł. Kanonicy nierezydujący nie otrzymują żadnych dochodów ze swojej kanonii, natomiast rezydującym należą się tzw. dystrybucje codzienne, dochody roczne i jeszcze inne, które nie zawsze jednak muszą występować. Roczne dochody kanonika mogą sięgać 1200 zł, natomiast wikariusza katedralnego (których w tym czasie było ośmiu) około 100 zł. Mówił również o szkodach, jakie podczas wojny wyrządzili Szwedzi, m.in. że z katedry fromborskiej zabrali organy, relikwiarze, dużo rzeczy sprofanowali, zdewastowali kurię biskupią we Fromborku, a i sama katedra wymagała naprawy. Uszczuplony skarbiec katedralny wzbogacili biskupi – Jan Olbracht Waza i Mikołaj Szyszkowski. Jan Olbracht ufundował złoty relikwiarz na relikwie św. Andrzeja wartości 1400 dukatów węgierskich, natomiast biskup Szyszkowski srebrny relikwiarz na relikwie św. Saturnina, które otrzymał od papieża Urbana VIII (1623–1644). Szemborowski przekazał też informacje

²⁶ Należał do wybitniejszych kanoników warمیńskich. Pochodził z rodziny szlacheckiej, z Szemborowa w Wielkopolsce. Urodził się około 1586 r. Studiował w Krakowie i Bolonii, posiadał doktorat obojga praw. W 1636 r. uzyskał kanonię warمیńską, w 1644 r. został kustoszem, a w 1651 r. dziekanem kapituły. Zmarł 29 III 1664 r. we Fromborku w wieku 78 lat – *Słownik biograficzny kapituły warمیńskiej*, ss. 246–247, biogram oprac. A. Kopiczko.

²⁷ Wydaje się, że Szemborowski popełnił błąd, zeznając, iż Leszczyński studiował w Padwie. Wszyscy pozostali twierdzili, że studia odbywał w Perugii.

o istniejącej w Dobrym Mieście kolegiacie i kapitule kolegiackiej, przy której było sześciu kanoników rzeczywistych i tyluż honorowych. Mówił również o zakonach na terenie diecezji, które swoje domy miały w Braniewie, Reszlu i Barczewie, że w diecezji jest ponad 70 parafii, ponadto parafia katolicka w Królewcu w diecezji sambijskiej podlegająca jurysdykcji biskupów warmińskich. W diecezji warmińskiej archiprezbiterzy, czyli dziekani, są w miastach, oprócz Bisztynka i Biskupca. Seminarium duchowne mieści się w Braniewie i kształci około dwunastu kleryków. Szemborowski, jak również kolejny świadek, Lamshefft, podali ciekawy zwrot na określenie odległości dzielącej Frombork od siedziby biskupa w Lidzbarku, mianowicie „una dieta”. Rozumiemy, że była to odległość do pokonania powozem konnym w ciągu jednego dnia.

Ostatniego dnia maja przesłuchiwany był też Jan Lamshefft kanonik kolegiacki dobromiejski, generalny ekonom biskupstwa, lat 52²⁸. O Waławie Leszczyńskim prawie nie posiadał wiadomości, wiedział jedynie, że liczy on 39 lat, od kilku tygodni jest kanonikiem warmińskim, i że widział jego zaświadczenie o święceniach kapłańskich. Jako ekonom biskupstwa odpowiadał na pytania o stanie diecezji. Jego odpowiedzi pokrywają się z tymi, jakie przekazał Przeclaw Szemborowski. Lamshefft potwierdził zniszczenia dokonane przez Szwedów, a także wysokość rocznych dochodów biskupa – 40 tys. zł i kanoników katedralnych – 1200 zł. Powtórzył też informacje o kolegiacie dobromiejskiej i sześciu rezydujących przy niej kanonikach oraz że dziekan tejsze kolegiaty sprawuje w niej duszpasterstwo. Z zeznań Lamsheffta dowiadujemy się ponadto, że katolicy z diaspory ciężyli do pobliskich parafii katolickich. Potwierdził też liczbę dwunastu kleryków uczących się w seminarium w Braniewie, na które on, jako ekonom biskupi, przekazywał z dochodów biskupich sumę dwóch trzecich kosztów funkcjonowania.

Kolejnym świadkiem zeznającym 31 maja był Walentyn Głaznecki sekretarz królewski, lat 43²⁹. Odpowiadał tylko na pytania dotyczące diecezji warmińskiej, którą znał, gdyż posiadał swoje dobra w pobliżu Fromborka. Zeznał, że we Fromborku był wiele razy, liczy on około 200 domów, a jego mieszkańcy podlegają władzy świeckiej Kościoła rzymskiego (*ecclesiae Romanae dominio temporalis subiacens*). Frombork nie podlegał żadnemu arcybiskupowi. Odpowiedzi Głazneckiego odnośnie do kapituły katedralnej, służby Bożej w katedrze, docho-

²⁸ Po śmierci biskupa Mikołaja Szyszkowskiego zrezygnował z funkcji generalnego ekonomy. Po nim obowiązki te przejął Michał Sidler kanonik fromborski. 9 XI 1643 r. Lamshefft otrzymał kanonię fromborską, ale już 29 II 1644 r. zrezygnował z niej na rzecz nominata biskupa Waławia Leszczyńskiego. Ponownie kanonikiem fromborskim został w 1647 r. Zmarł 4 IV 1649 r. – *Słownik biograficzny kapituły kolegiackiej w Dobrym Mieście*, Olsztyn 1999, s. 73.

²⁹ Nie posiadamy bliższych informacji o nim.

dów kanonickich i biskupich, zakonów i parafii w diecezji, zniszczeń wojennych Szwedów pokrywają się z odpowiedziami poprzednich świadków.

Ostatnim zeznającym (31 maja) był Albert Białobrzeski sekretarz królewski, lat 39³⁰. Odpowiadał na pytania dotyczące zarówno osoby nominata, jak i diecezji warmińskiej. Leszczyńskiego znał od wielu lat, był jego rówieśnikiem, spotykał go na dworze Zygmunta III, jak również obecnego króla Władysława IV. Zeznający powtórzył znane nam już fakty o pochodzeniu, rodzinie i wykształceniu nominata. Na temat Warmii posiadał rzetelne dane, gdyż, jak zeznał, był sekretarzem biskupa Mikołaja Szyszkowskiego. Potwierdził też fakt, że biskup Szyszkowski nigdy nie wysyłał delegatów na synody prowincji gnieźnieńskiej, tłumacząc to bezpośrednią podległością biskupstwa Stolicy Apostolskiej. Co do dochodów biskupa, Białobrzeski nie potrafił określić ich wysokości. Wiedział jedynie, że płyną one z dwu źródeł: jedne są pewne, stanowią je czynsze od chłopów i szlachty i te sięgają 20 tys. zł polskich. Natomiast do źródeł niestałych należą dochody z płodów rolnych. Zeznał ponadto, że rezydencja biskupia w Lidzbarku jest w dobrym stanie i nie wymaga naprawy, natomiast odbudowy potrzebuje kuria biskupia we Fromborku, którą zdewastowali Szwedzi. Biskup Szyszkowski rozpoczął jej remont, ale prac nie dokończył. Białobrzeski powtórzył i zarazem potwierdził informacje o kapitule katedralnej, czyli o liczbie kanoników, ich dochodach rocznych, o służbie w katedrze, o zniszczeniach katedry przez Szwedów i rabunku cennych przedmiotów. Zeznał ponadto, że w katedrze jest spowiednik i kaznodzieja niemiecki, są to duchowni spoza grona kanoników katedralnych, opłacani z mensy biskupiej.

Jedną informację dotyczącą diecezji podawali wszyscy zeznający, mianowicie, iż w katedrze we Fromborku znajduje się chrzcielnica, ale natychmiast dodawali, że nie służy ona do chrzczenia dzieci, ale do poświęcenia wody. Zatem mamy klarowne potwierdzenie, że katedra nie była kościołem parafialnym, w którym prowadzono duszpasterstwo, a służyła jedynie gronu kanoników do wypełniania ich codziennej służby Bożej.

Po przesłuchaniu wszystkich świadków, 4 czerwca Wacław Leszczyński złożył wyznanie wiary katolickiej. Obecni przy tym akcie byli: biskup Szołdrski, notariusz Michał Hebdowski, duchowni Albert Grabowski i Feliks Krzemieniowski oraz Filip Hultin doktor praw, sekretarz królewski.

Podsumowując, należy zauważyć, że wartość i zarazem rzetelność zeznań zależała od starannego doboru świadków. Wspomniano już, że w procesie nie

³⁰ Na Warmię przybył razem z biskupem Mikołajem Szyszkowskim w 1634 r. i służył mu przez wszystkie lata rządów na Warmii. W 1636 r. bp Szyszkowski zapisał mu, na prawach łaski, na trzydzieści lat, 32 łany ziemi w miejscowości Bugi koło Lidzbarka – AAWO, AK, Ed 11, s. 3.

mogły zeznawać osoby spokrewnione z kandydatem ani z nim skłócone, ale musiały to być osoby posiadające rzeczywistą wiedzę czy to o kandydacie, czy o danym beneficjum, aby ich zeznania wówczas mogły służyć za podstawę do zatwierdzenia nominata przez Stolicę Apostolską. Kompletna dokumentacja procesu informacyjnego, z bogatym przekazem treściowym, stanowi współcześnie cenne źródło historyczne. Dobór świadków w procesie informacyjnym Wacława Leszczyńskiego możemy uznać za poprawny. Ci, którzy przekazywali informacje o nim, rzeczywiście znali go dobrze, np. Jan Baykowski przez piętnaście lat miał możliwość obserwować jego „wzorową młodość”. Przekazy te są o tyle cenne, że na temat wczesnych lat życia ludzi tamtych czasów dysponujemy na ogół skromnymi przekazami źródłowymi. Inni świadkowie znali Leszczyńskiego z dworu królewskiego, gdzie sami z racji piastowanych przez siebie urzędów byli niemal stale obecni. Ich zeznania należy uznać za rzetelne oraz cenne. Odnośnie zeznań o stanie diecezji warmińskiej wiele ważnych i mniej znanych treści przekazali ludzie na co dzień związani z Warmią i dobrze orientujący się w jej realiach. Byli to kanonik warmiński Przeclaw Szemborowski, sekretarz biskupa Mikołaja Szyszkowskiego Wojciech Białobrzescki oraz generalny ekonom biskupstwa Jan Lamsheft. Wartościowe mogą być zwłaszcza informacje odnoszące się do dochodów biskupa oraz członków kapituły katedralnej. Ważny jest też przekaz potwierdzający, iż w katedrze fromborskiej nie sprawowano w tamtym czasie czynności duszpasterskich. Możemy więc uznać, że proces informacyjny Wacława Leszczyńskiego jest źródłem bogatym w treść. Ale przy jego analizie, podobnie jak przy innych źródłach historycznych, należy pamiętać o analizie krytycznej. Niejednokrotnie korygowaliśmy dane świadków, którzy nie znając dokładnie dat, używali zwrotu „około”, czasami myśląc się o kilka lat.

Należy jeszcze wspomnieć, że w dawnej Rzeczypospolitej biskupi dość często zmieniali diecezje, zazwyczaj przechodząc na coraz lepsze. Przy każdej takiej zmianie prowadzony był proces informacyjny, ale kolejne były już bardziej skromne w treść i o wiele krótsze. Ponieważ nazwisko biskupa było już znane w Rzymie, rezygnowano więc z dużej części pytań odnoszących się do jego osoby, a skupiano na nowym beneficjum.

W przypadku Wacława Leszczyńskiego proces informacyjny był prowadzony dwa razy: pierwszy w 1644 r., gdy był promowany na biskupstwo warmińskie, o którym była tu mowa, i drugi w 1658 r., gdy został przez króla Jana Kazimierza awansowany na arcybiskupstwo gnieźnieńskie. Akta pierwszego procesu liczą w sumie 50 stron, natomiast drugiego, który prowadził nuncjusz Piotr Vidoni (1652–1660), już tylko 18 stron³¹.

³¹ Archivum Secretum Vaticanum, Processus Consistoriales, t. 56, k. 65–74v.

DODATEK ŹRÓDŁOWY

*Tekst procesu informacyjnego Wacława Leszczyńskiego z 1644 r.*³²

Andreas de Szoldry Szoldrski Dei et Sanctae Sedis Apostolicae gratia episcopus Posnaniensis tanquam illustrissimi et reverendissimi domini Venceslai de Leszno Leszcynski praepositi Plocensis et Lanciensis canonici Cracoviensis, Regni Poloniae referendarii, loci ordinarius et ob absentiam protunc illustrissimi et reverendissimi domini dictae Sanctae Sedis Apostolicae legati seu nuntii ad infra scripta a Sancta Sede Apostolica iuxta Sacrosancti Concilii Tridentini praescriptum Sessio 22, caput primo de Reformatione, ac dispositionem bullae Gregorii XIV iudex specialiter delegatus.

Universis et singulis quorum interest salutem in Domino. Noveritis ab hac vigesima septima mensis Maii anni millesimi sexcentissimi quadragesimi quarti coram nobis comparuisse eundem illustrissimum et reverendissimum dominum Venceslaum de Leszno Leszcynski et exposuisse, optare se tanquam a Venerabili Capitulo Ecclesiae Cathedralis Varmiensis iuxta privilegia et iura sua tam a Sancta Sede Apostolica quam Serenissimis Poloniae Regibus approbata. Electum et a Serenissimo Vladislao quarto moderno Poloniae et Sueciae Rege feliciter dominante, commendatum ex gratia et benignitate Sanctissimi Domini Nostri Domini Urbani divina providentia Papae octavi, eiusque Sanctae Sedis Apostolicae ad ecclesiam cathedralem Varmiensem post mortem et obitum illustrissimi et reverendissimi domini Nicolai Szyskowski, ultimi illius possessoris sive illustrissimi et reverendissimi domini olim Joannis Caroli Konopacki abbatis Tinecensis administratoris, ab eodem Venerabili Capitulo electi, non tamen possessionem eiusdem episcopatus adepti, eoque modo vacantem promoveri, seu transferri, deque illo sibi provideri necnon // [k.836v:] in stitisse diligentem per nos tanquam loci ordinarium et delegatum apostolicum, iuxta articulos et interrogatoria a Sancta Sede Apostolica approbata, et sub typis Camerae Apostolicae impressos fieri inquisitionem, super ipsius vita, moribus, doctrina et idoneitate ad praefatam ecclesiam cathedralem Varmiensem, ac super statu, situ, et circumstantiis dictae ecclesiae cathedralis Varmiensis ad hoc, ut sua Sanctitas de his omnibus et singulis bene informata et instructa possit et valeat eius pie-

³² Archivum Secretum Vaticanum, Processus Consistoriales, t. 45, k. 836–861v.

tate, zelo ardentique charitate, circa optimum statum ecclesiae praedictae Varmiensis vacantis ut supra totiusque cleri et populi commodum et utilitatem, consultius et utilius prospicere et providere. Quapropter nobis visum est (siquidem iuxta instructionem a Sancta Sede Apostolica ea in re datam nulla inter nos et dictum illustrissimum et reverendissimum dominum electum Varmiensem consanguinitas etiam post quartum gradum intercedit, quod sacrosancte profiteamur, et verbo veritatis attestamus) petitionibus huiusmodi ut pote iustis et rationi consonis nostrum praebere assensum iuxtaque petitionem huiusmodi (ne ob diuturnam dicti episcopatus Varmiensis vacationem, clerus et populus aliquod patiatum detrimentum et incommodum) processum facere iuramenta testium recipere illosque super interrogatoriis infrascriptis fideliter examinare decrevimus. Quorum quidem interrogatorium tenor sequitur et est talis.

Primo. Interrogatoria super vita, moribus, doctrina et idoneitate illustrissimi et reverendissimi domini promovendi.

Primo. An testis cognoscat promovendum, quomodo a quo tempore citra, an sit ipsius consanguineus, cognatus, affinis, nimium familiaris, aemulus, vel odiosus. // [k. 837r:]

Secundo. An sciat in qua civitate, vel loco et dioecesi promovendus sit natus, et quae sit causa scientiae.

Tertio. An sciat ipsum natum esse ex legitimo matrimonio atque honestis et catholicis parentibus, et quae sit causa scientiae.

Quarto. An sciat cuius aetatis sit, praesertim an expleverit annum trigessimum, et quae sit causa scientiae.

Quinto. An sciat eum esse in sacris ordinibus constitutum, quibus, a quo tempore citra, praesertim an ante sex menses, et quae sit causa scientiae.

Sexto. An sciat eum esse in ecclesiasticis functionibus, et in exercitio ordinum susceptorum diu versatum, in susceptione Sacramentorum frequentem et devotum, et quae sit causa scientiae.

Septimo. An sciat eum semper catholice vixisse, et in fidei puritate permansisse, et quae sit causa scientiae.

Octavo. An sciat eum praeditum esse innocentia vitae, bonisque, moribus, et an sit bonae conversationis, et famae, et quae sit causa scientiae.

Nono. An sciat eum esse virum gravem, prudentem, et usu rerum praestantem, et quae sit causa scientiae.

Decimo. An sciat eum aliquot gradu in iure canonico vel in sacra theologia

insignitum esse, quibus in locis, quanto tempore, et quo fructu ipsi theologiae vel iuri canonico operam dederit, et an vero ea doctrina polleat, quae in Episcopo requiritur ad hoc, ut possit alios docere, et quae sit causa scientiae.

Undecimo. An sciat eum aliquot munere aliquando functum esse vel circa curam animarum aut regimen alterius ecclesiae se exercuisse, et quomodo in eis se gesserit, tam quoad doctrinam quam quoad prudentiam, integritatem et mores, et quae sit causae scientiae.

Duodecimo. An sciat eum aliquando publicum aliquod scandalum dedisse circa fidem, mores, sive doctrinam, vel aliquo // [k. 837v:] corporis sive animi vitio, aliove canonico impedimento teneri, quominus possit ad Ecclesiam Cathedralis promoveri, et quae sit causa scientiae.

Decimo tertio. An eum idoneum existimet ad bene regendam Ecclesiam Cathedralis et praesertim eam ad quam ipse est promovendus, an dignum, qui ad illam promoveatur, et an ipsius promotionem eidem ecclesiae utilem et proficuum futuram esse censeat, et quare ita existimet.

Secundo. Interrogatoria pro habenda informatione ecclesiae cathedralis Varmiensis.

Primo. An testis sciat in qua provincia sita sit civitas, N, cuius situs qualitas et magnitudinis sit, quod conflatur domibus, et a quot christifidelibus in habitetur. Cuius domino in temporalibus subiaceat, et quae sit causa scientiae.

Secundo. An sciat in illa civitate esse ecclesiam cathedralis vel metropolitanam, sub qua invocatione, cuius structurae et qualitates, an aliqua reparatione indigeat et quae sit causa scientiae.

Tertio. Si est ecclesiae archiepiscopalis. An sciat quod episcopos suffraganeos habeat, et qui sint, si est episcopalis, an sciat cui episcopo sit suffraganea, et quae sit causa scientiae.

Quarto. Quot et quales sint in dicta ecclesia dignitates, canonicatus et alia ecclesiastica beneficia, quis sit numerus omnium praebendorum et clericorum inibi in divinis inservientium, quae sit dignitas maior post pontificalem, quales sunt redditus dignitatum canonicatum et aliorum beneficiorum, et an ad sint praebendae theologalis et poenitentiarum et quae sit causa scientiae.

Quinto. An in ea cura animarum exerceatur per quem an sit in ea fons baptismalis, et qua sit causa scientiae. // [k. 838r:]

Sexto. An habeat sacrarium sufficienter instructum sacra suppellectili caeterisque rebus ad divinum cultum et etiam ad pontificalia exercenda necessariis,

chorum, organum, campanile cum campanis et coemeriterium et quae sit causa scientiae.

Septimo. An sint in ea corpora, vel aliquae insignes reliquiae sanctorum, quomodo asservantur, et quae sit causa scientiae.

Octavo. An habeat domum pro archiepiscopi vel episcopi habitatione, ubi et qualem, quantum distet ab ecclesia, et an reparatione indigeat, et quae sit causa scientiae.

Nono. An sciat verum valorem reddituum mensae archiepiscopalis vel episcopalis, ad quam summam annuatim ascendant, in quibus consistent, an sint aliqua pensione onerati, an cuius vel quorum favorem dicta pensio sit reservata, et quae sit causa scientiae.

Decimo. Quod existant in illa civitate ecclesiae parochiales, et an unaquaeque habeat fontem baptismalem, quod item in illa existant collegiatae, quod monasteria virorum et mulierum, quod confraternitates et hospitalia, et an ibi sit mons pietatis, et quae sit causa scientiae.

Undecimo. Quantum sit ampla dioecesis, quod et quae loca amplectitur, et quae sit causa scientiae.

Duodecimo. An in ea erectum seminarium quod in eo pueri aluntur, et quae sit causa scientiae.

Decimo tertio. An ipsa ecclesia vacet quomodo a quo tempore citra, et quae sit causa scientiae.

Nomina et cognomina infrascripta sunt testium examinandorum, tam super vita, moribus illustrissimi et reverendissimi domini Venceslai de Leszno Leszczyński referendarii Regni electi episcopi Varmiensis, quam super statu, situ et circumstantiis // [k. 838v:] eiusdem ecclesiae cathedralis Varmiensis de qua supra sit mentio, qui delato prius uniuersique ipsorum per eundem illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum Posnaniensem delegatum Apostolicum, ab ipsisque partim more praelatorum tacto pectore partim vero ad Sancta Dei Evangelia tactis scripturis sacrosanctis praestito iuramento corporali veritatis dicendae tempore sui examinis ab eodemque illustrissimo et reverendissimo domino episcopo Posnaniensi delegato Apostolico examinati et interrogati super interrogatoriis praestitis unus post alium et secreto, scribente me publico Apostolica auctoritate et curiae actorum dicti illustrissimi et reverendissimi domini episcopi Posnaniensis notario infrascripto eorum depositiones dixerunt et deposuerunt ut infra, videlicet.

Illustrissimus et reverendissimus dominus Georgius Tyskiewicz episcopus Mednicensis Sanctissimi Domini Nostri Domini Urbani divina providen-

tia Papae octavi felicissime moderni praelatus domesticus, ac eiusdem pontificiae capellae assistens et perpetuus administrator episcopatus Piltinensis seu Curoniae.

Perillustris et reverendissimus dominus Joannis de Zalesie Baykowski iuris utriusque doctor episcopus Ennensis suffraganeus Posnaniensis archidiaconus Sremensis canonicus Gnesnensis Posnaniensis.

Illustrissimus dominus Gaspar Denhoff palatinus Syradiensis.

Illustrissimus dominus Adamus de Kazanow Kazanowski curiae Regni marschalcus, Bielscensis Borysowiensis Kosievicensis Novotarscensis capitaneus.

Illustrissimus dominus Adamus in Wyszyna Grudziecki castellanus Miezyrecensis.

Perillustris et admodum reverendus dominus Joannes Skarszewski canonicus ecclesiae cathedralis Cracoviensis custos collegiatae Wilslicensis Sacrae Regiae Maiestatis secretarius.

Illustris et admodum reverendus dominus Preclaus Szemborowski iuris utriusque doctor cathedralis Varmiensis canonicus. // [k. 839r:]

Illustris et admodum reverendus dominus Joannes Lamschefft canonicus Gustadiensis et oconomus episcopatus Varmiensis generalis.

Generosus dominus Valentinus Glaznecki Sacrae Regiae Maiestatis secretarius.

Generosus dominus Albertus Białobrzeski Sacrae Regiae Maiestatis secretarius.

Sequuntur dicta et depositiones testium sub tali verborum tenore videlicet.

Anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quarto die Sabbathi vigesima octava mensis Maii coram eodem illustrissimo et reverendissimo domino Andrea de Szoldry Szoldrski Dei et Sanctae Sedis Apostolicae gratia episcopo Posnaniensi iudice ab eadem Sancta Sede Apostolica et Sacrosancto Concilio Tridentino delegato constitutus personaliter illustrissimus et reverendissimus dominus Georgius Tyskiewicz episcopus Mednicensis seu Samogitiae assistens capellae Sanctissimi Domini Nostri Domini Urbani divina providentia Papae octavi felicissime moderni praelatus domesticus et perpetuus administrator episcopatus Piltinensis seu Curoniae aetatis suae annorum quadragesimo octavo ut asseruit in circa, testis ex officio vocatus medio iuramento tacto pectore more praetorum de dicenda veritate tempore sui examinis corporaliter praestito per memoratum illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum Posnaniensem tanquam loci ordinarium et iudicem a Sancta Sede Apostolica et Sacrosancto Concilio Tridentino super vita, moribus, doctrina et idoneitate illustrissi-

mi et reverendissimi domini Venceslai de Leszno Lesczynski referendarii Regni promovendi ad episcopatum Varmiensem deposuit ut infra examinatus.

Ad primum respondit: novi ipsum a decem annis Lublini, idque in iudiciis Tribunalitiis Regni generalibus, cum essem canonicus ecclesiae cathedralis Cracoviensis, ipse autem esset penes illustrissimum dominum palatinum Belsensem fratrem suum patrualem. Cognovi etiam illum in comitiis generalibus Regni, et etiam in aula // [k. 839v:] Sacrae Regiae Maiestatis et Cracoviae. Non sum illi affinis, consanguineus, nimium familiaris, aemulus neque odiosus.

Ad secundum respondit: scio ex relatione virorum illustrium et praelatorum, qui noverant verosque parentes promovendi ipsum natum esse in arce Baranoviensi dioecesis Cracoviensis, a pueritia tamen educatum semper in dioecesi Posnanesi, ubi parentes ipsius maiorem partem bonorum habebant, et habet ipsemet illustrissimus dominus promovendus cum fratribus suis. Et ego in iuventute mea novi parentes utrosque tamen cum ipsis familiaritatem non habui, quia tunc iuvenis eram. Illustrissima domus Leschynianorum originem suam ducit de Leszno, estque eiusdem prosapiae dictus illustrissimus dominus promovendus.

Ad tertium respondit: natum esse illustrissimum dominum promovendum ex legitimo matrimonio, patre quidem heretico Andrea comite de Leszno Lesczynski palatino Brestensi Cuiaviensi, matre vero olim illustrissima Sophia de Bnin Opalinska filia olim illustrissimi Joannis de Bnin Opalinski castellani Rogozinensis catholicissima. Causam scientiae dando, quia novi parentem utrumque promovendi, et audivi a viris illustribus, qui noverunt eosdem, eaque omnia sunt et fuerunt apud omnes vicinos publica et notaria.

Ad quartum respondit: scio ipsum excedere trigesimum aetatis suae annum, quia ex quo illum novi, iam excedebat trigesimum annum, et alias refero me ad litteras susceptorum ordinum, et ut ex aspectu apparet promovendi credo illum excedere trigesimum nonum. Vidi litteras ordinum susceptorum, et dispensationis super haeresi concessas sub pontificatu Sanctissimi Gregorii XV.

Ad quintum respondit affirmative: quia ante tres annos // [k. 840r:] vidi illum celebrantem, ac etiam litteras ut supra susceptorum ordinum.

Ad sextum respondit affirmative: quia vidi pluries celebrantem et ab aliis praelatis, qui consuetudinem et familiaritatem cum promovendo habent audivi.

Ad septimum respondit affirmative: constat enim mihi ex relatione virorum illustrium, consanguineorum et affinium illustrissimi domini promovendi, necnon aliorum, qui eundem a pueritia bene noverunt, quod immediate post obitum olim illustrissimi domini palatini Brestensis patris sui, dum idem illustrissimus dominus promovendus nondum peracto aetatis suae anno, fuit ab illu-

strissima domina matre sua nutritus et educatus in fide catholica Romana, dabatque operam litteris Posnanio in Collegio Partum Societatis Jesu, et in aliis scholis catholicis, Perusii iuri canonico per tres annos, Biturgi in Gallia iuri civile vix non per integrum annum semperque in fide catholica fuit educatus et in puritate eiusdem semper per mansit, et quatenus natus fuit patre heretico, habuit tamen dispensationem Apostolicam a Sanctissimo Gregorio decimo quinto concessam, quam vidi oculis meis.

Ad octavum respondit affirmative: quia in contrarium nihil audivi nec vidi, imo a primariis senatoribus ecclesiasticis et saecularibus semper audivi quaeque bona quoad famam et conversationem, tam in aula quam etiam iudicii Tribunalitii Regni et in omnibus ecclesiis Regni praecipuis, ubi habuit et habet sua beneficia.

Ad nonum respondit affirmative: clare enim mihi constat illum esse virum gravem prudentem et usu rerum praestantem cum eundem Reipublica in referendarium Regni praefecerit in qua dignitate se optime gerit, tum quod sit secretarius Sacrae Regiae Maiestatis ab annis circiter octodecim, praepositus Lanciencis canonicus ecclesiae cathedralis Cracoviensis ab annis circiter decem, praepositus Plocensis // [k. 840v:] ab annis duobus circiter, canonicus Varmiencis ab aliquot septimanis, quo non habito non posset assumi in episcopatum Varmiensem tum quod fuerit aliquoties deputatus iudex Tribunalis Regni, ubi causae inter equestrem ordinem et spiritualem finaliter deciduntur.

Ad decimum respondit: nescio ipsum esse graduatum, quia in patria nostra non est usus personis nobili genere ortis lauream doctoratus procurare, scio tamen eum esse versatum in iure canonico et theologia et habere illum doctrinam quae in episcopo requiritur ad hoc ut alios docere possit audivi enim pluries eundem de rebus arduis multis in locis quaestiones moventem et decidentem, idem etiam audivi a viris doctis et religiosis mihi et dicto illustrissimo domino promovendo notis idem affirmantibus.

Ad undecimum respondit affirmative: nam etsi beneficium curatum non habuerit. Scio tamen, quod a duodecim annis fuit ecclesiae collegiatae insignis Lanciencis et a duobus annis praepositus cathedralis Plocensis, quae praepositura ibi est primaria dignitas, et canonicus ecclesiae cathedralis a multis, et accipi ex relatione praelatorum earundem ecclesiarum dominum promovendum in huiusmodi beneficiis semper se bene gessisse tam quoad doctrinam quam quoad prudentiam, integritatem et mores et quoad regimen.

Ad duodecimum respondit negative: ipsum enim novi a decem annis, nec quidquam tale audivi, nec vidi, licet conversatus fuerim tanquam praelatus cum praelato tam sub tempus comitorum, quam in aliis publicis sessionibus et con-

gressionibus, nec scio illum laborare aliquo impedimento canonico, nisi quod natus sit ex patre haeretico, super quo fuit cum eodem dispensatum, ut vidi literas dispensationis, ad quas me refero.

Ad decimum tertium respondit affirmative: dignum esse immo dignissimum cum sit vir singularis pietatis, scientiae et magnae experientiae, in rebus agendis ecclesiasticis // [k. 841r:] versatissimus, promotor iurium, libertatum et immunitatum ecclesiasticarum in publicis conventibus Regni et alibi insignis ac etiam ratione vetustissimae prosapiae suae in Regno nostro multum utilis et proficuus ad propagandum cultum divinum, et ad tuendum libertates ecclesiasticas, potissimum in episcopatu Varmiensi, in cuius finibus multi sunt haeretici, et optime callet linguam germanicam, quae ibi vulgaris et ordinaria est.

Iuxta interrogatoria super statu, situ, regimine ecclesiae cathedralis Varmiensis.

Interrogatus ad primum respondit: scio ex auditu ita esse, nunquam tamen ibi fui.

Ad secundum respondit affirmative: scio ita esse ex relatione virorum illustrium et praelatorum, qui ibi fuerunt, esseque tituli sancti Andreae Apostoli.

Ad tertium respondit: scio exemptam esse ecclesiam cathedralem et immediate subiectam esse Sedi Apostolicae, et ea de causa antea certam esse controversiam, sicuti et nunc cum illustrissimo et reverendissimo domino archiepiscopo Gnesnensi ratione suffraganei, cuius controversiae decisio cum dependeat a Sancta Sede Apostolica, ad eandem me refero.

Ad quartum respondit: scio esse dignitates et canonicatus; ad reliqua puncta nihil possum respondere quoniam ibi non fui.

Ad quintum respondit: ex auditu curam animarum non esse penes cathedralem, sed penes parochialem.

Ad sextum, septimum et octavum respondit nihil scio nisi ex auditu.

Ad nonum respondit: credo ex auditu plurium praelatorum huiusmodi notitiam habentium proventus eiusdem episcopatus in certis et fixis preventibus non excedere summam triginta millium florenorum polonicalium, qui faciunt scuta monetae romanae decem millia. // [k. 841r:]

Ad decimum, undecimum et duodecimum respondit - nescio.

Ad decimum tertium respondit: vacare hoc modo, quia post mortem olim illustrissimi et reverendissimi domini Nicolai Szyskowski episcopi Varmien-sis evectus fuit illustrissimus et reverendissimus dominus Joannes Carolus Ko-

nopacki administrator abbatiae Tynecensis, qui non est adeptus possessionem eiusdem episcopatus et mortuus est in monasterio Tynecensi in mense Decembri anno millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio, [...] de quo est vox et fama publica. Et tantum deposuit seque subscripsit. Ego Georgius Tyszkiewicz episcopus Samogitiae, manu propria.

Eadem die coram eodem illustrissimo et reverendissimo domino Andrea de Szoldry Szoldrski Dei et Sanctae Sedis Apostolicae gratia episcopo Posnaninesi, iudice a Sancta Sede Apostolica et Sacrosancto Concilio Tridentino delegato constitutus personaliter perillustris et reverendissimus dominus Joannes de Zalesie Baykowski iuris utriusque doctor episcopus Ennensis suffraganeus Posnaniensis archidiaconus Sremensis canonicus Gnesnensis et Posnaniensis aetatis suae annorum quinquaginta quinque circiter testis ex officio vocatus medio iuramento tacto pectore more praelatorum de dicenda veritate tempore sui examinis corporali praestito per illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum Posnaniensem tanquam loci ordinarium et iudicem a Sancta Sede Apostolica et Sancto Concilio Tridentino delegatum examinatus super vita, moribus, doctrina et idoneitate illustrissimi et reverendissimi domini Venceslai de Leszno Leszczyński refrendarii Regni promovendi ad episcopatum Varmiensem deposuit ut infra.

Ad primum respondit: novi non modo ipsum, sed etiam et matrem omnesque alios consanguineos, quia moderator iuventutis promovendae fui tam in Polonia quam etiam in exteris nationibus, potissimum vero Romae et Perusii ab anno decimo octavo circiter, usque ad praesentem annum, non sum ipsius consanguineus nec cognatus, nec affinis, nec familiaris, nec aemulus, nec odiosus, sed ipsi bene cupio.

Ad secundum respondit: scio esse natum in arce Baranoviensis, // [k. 842r:] dioecesis Cracoviensis, bonis paternis haereditariis, ubi per annum educatus fuit, deinde deductus ad alia bona paterna sua in palatinatu et dioecesi Posnaniensi, nempe ad oppidum Leszno vulgo dictum, ibique ulteriorem aetatem suam consumpsit, et maiora bona tam paterna quam materna existunt, quae hucusque una cum illustrissimis dominis fratribus possidet et familia ista Leszczyńska originem suam sumit ex eodem oppido unde dicuntur comites de Leszno, et hoc scio ex relatione illustrissimae olim dominae Sophiae de Bnin palatinae Brestensis matris ipsius et ex communi omnium voce et fama, et mansi ibidem cum ipso.

Ad tertium respondit: scio ex legitimo matrimonio esse natum, et licet patre haeretico Andrea comite de Leszno palatino Brestensi, verum matre catholicissima Sophia de Bnin ex familia Opalinorum ex utraque familia tam materna quam paterna illustrissima quia utramque familiam optime novi.

Ad quartum respondit: illum explevisse et superasse annum trigesimum, agereque modo trigesimum septimum, quod scio ex relatione illustrissimae olim matris ipsius et aliorum consanguineorum et affinium utriusque familiae.

Ad quintum respondit: scio ipsum in sacris ordinibus esse constitutum. Causam scientiae dando, quia ipso praesente in civitate Leszno dioecesi Posnaniensis illius haereditaria, ab illustrissimo olim domino Andrea Opalinski episcopo Posnaniensi et avunculo suo ante decem octo annos ad omnes quatuor minores ordines fuit ordinatus. Deinde subdiaconatum, diaconatum et praesbyteratum interpollatis temporibus et diebus, vigore facultatis super non servatis temporum interstitiis, tum et dispensationis super irregularitate, ex eo quod fuerit patre haeretico natus, a Sanctissimo Domino felicitis recordationis Gregorio decimo quinto, tam ad ordines, quam etiam ad beneficia quaecumque et dignitates concessae ipsemet Posnaniae in ecclesia reverendorum Patrum Patrum ordinis Sancti Francisci Minorum de observantia conventus ibidem illi contuli et sacrum primum eiusdem in eadem ecclesia ab eadem decantatam audivi, et alias multoties celebrantem Missas saepius cum // [k. 842v:] summa devotione tam Varsaviae quam etiam in aliis locis vidi ordinationis autem ipsius et primae Missae celebratae iam septennium vel ultra elapsum esse scio certo.

Ad sextum respondit: scio optime esse versatum in functionibus ecclesiasticis et exercitio ordinum susceptorum, nam multoties etiam mihi ad Missam inservivit et epistolam publice decantavit in ecclesia Lesnensi, saepiusque per mensem et omnibus diebus festis Beatae Mariae Virginis aliisque festivitibus promovendum confessum esse, et Sacrosanctam Eucharistiam antequam fieret praesbyter sumpsisse. Quia id vidi hisce oculis meis.

Ad septimum respondit: semper catholice vixisse, et a Nativitate ipsa in fide catholica a matre educatum fuisse, neque unquam labe haereseos contaminatum fuisse. Nam id ipsemet vidi, et abunde usque ad praesentem diem expertus sum.

Ad octavum respondit: optime mihi constare promovendum praeditum esse innocentia vitae, moribus bonis ac bonae conversationis ac famae, quod toto spatio quinquennii, dum illius iuventutis moderator fui, animadverti et usque ad diem praesentem nihil in contrarium novi imo ex collatis ipsi a Sacra Regia Maiestate beneficiis et dignitatibus Regni publicis idem apparere.

Ad nonum respondit: pariter mihi constare ex simili scientiae causa esse virum gravem, prudentem et usu rerum praestantem, ratione quod sit factus referendarius Regni, quod officium datur non nisi viris gravibus et prudentibus, et quod aliquoties fuit ad iudicia Tribunalis Regni iudex deputatus, in quibus iudiciis causae inter equestrem ordinem et spiritualem statum finaliter decernuntur.

Ad decimum respondit: humaniora studia in civitate Posnaniensi apud Patrem Societatis Jesu laudabiliter promovendum absolvisse ibidemque controversias de fide partem moralis theologiae audivisse. Deinde in Italia in Universitate Perusina duobus cum medio annis tam publice quam privatim iuri civili et canonico operam dedisse // [843r:] multosque authores legisse, imo et publice disputasse non sine fructu et laude, quia praemissis omnibus praesens aderam uti moderator iuventutis eiusdem et licet non habeat lauream doctoratus, puto eundem pollere doctrina episcopali, aliosque posse docere. Nam etiam postea in certis Academiis Gallicis tam ulterioribus studiis, quam et linguae gallicae insudavit, ita ut quinque linguas calleat, nempe polonicam, latinam, italicam, germanicam et gallicam.

Ad undecimum: scio ipsum fuisse primo praepositum Lanciensem, archidiaconum Gnesnensem, deinde canonicum Cracoviensem, tum post et praepositum Plocensem, quae utraeque praepositurae, sunt primariae post episcopum dignitates.

Ad duodecimum respondit: nihil scio eiusmodi, quod aliquando scandalum ullum deberet dare ex se. Scioque ipsum semper, prout supra deposui, optime vixisse, praeterea ipsum nullo corporis sive animi vitio laborare, alioque canonico impedimento teneri, quominus possit ad ecclesiam cathedralem promoveri. Causam scientiae afferendo - ex longi temporis intervalli notitia, cum promovendo contracta et fama communi.

Ad decimum tertium: existimo ipsum ad regendam ecclesiam cathedralem Varmiensem idoneum fore ac utilem futurum, cum propter doctrinam et prudentiam ipsius morum suavitatem tum propter linguae germanicae peritiam, quae in episcopatu illo vel maxime pernecessaria est, cum omnes fere ibidem germanico idiomate utuntur. Et tantum deposuit, seque in maiorem fidem praemissorum subscripsit manu propria. Joannes Baykowski iuris utriusque doctor episcopus Ennensis suffraganeus Posnaniensis, archidiaconus Sremensis, manu propria.

Die lunae trigesima mensis Maii coram eodem illustrissimo et reverendissimo domino Andrea de Szoldry Szoldrski Dei et Sanctae Sedis Apostolicae gratia episcopo Posnaniensi iudice ab eadem Sancta Sede Apostolica et Sacrosancto Concilio Tridentino delegato constitutus personaliter illustrissimus dominus Gaspar Denhoff // [k. 843v:] palatinus Syradiensis Lascensis Vladislaviensis Radomscensis, etc. capitaneus aetatis suae annorum sexaginta duorum circiter ut asseruit testis ex officio vocatus medio iuramento tacto pectore more praelatorum dedicenda veritate tempore sui examinis corporaliter praestito per illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum Posnaniensem tanquam

loci ordinarium et iudicem a Sancta Sede Apostolica et Sacrosancto Concilio Tridentino delegatum, examinatus super vita, moribus, doctrina et idoneitate illustrissimi et reverendissimi domini Venceslai de Leszno Lesczynski referendarii Regni promovendi ad episcopum Varmiensem deposuit ut infra.

Iuxta interrogatoria quoad vitam et mores. Interrogatus et examinatus.

Ad primum respondit: novi ipsum a plurimis annis adhuc sub tempus vitae Serenissimi olim Sigismundi tertii Regis Poloniae, cuius tunc secretarius fuit, circiter a viginti annis. Non est mihi consanguineus, cognatus, nec affinis, nec nimium familiaris, aemulus vel odiosus.

Ad secundum respondit: scio natum esse in arce Baranoviensi dioecesis Cracoviensis sed statim ab incunabulis educatum fuisse in civitate Lesnensi, et ibi totam suam pueritiam peregisse, in fide catholica cum et illa civitas sit principaliter domus et comitatus illustrissimae familiae Lesczyniorum, idque ex multorum relatione, tam consanguineorum quam etiam illustrissimae domus Lesczyniorum.

Ad tertium respondit affirmative: novi enim et parentes promovendi ex utraque familia illustri, et utriusque familiae consanguineos et affines. Parens quidem erat haereticus sectae calvinianae sed mater catholicissima, quae filios ex eo susceptos in fide catholica erudit, ita ut nunquam haereticae pravitatis labe fuerint infecti. Scientiae causam dedit conversationem et cum parentibus, et cum amicis utriusque familiae.

Ad quartum respondit: scio ipsum explevisse annum trigesimum nonum, idque ex relatione ipsius promovendi, quem in aula novi circiter ab annis viginti. // [k. 844r:]

Ad quintum respondit: scio ipsum esse in sacris ordinibus constitutum et actu praesbiterum esse ab annis quatuor dispensationemque habere a Sancta Sede Apostolica super suscipiendis ordinibus, idque ex relatione multorum et ipsius promovendi.

Ad sextum respondit: vidi ipsum multoties celebrantem. Nam ipsius missis interfui easdemque audivi.

Ad septimum respondit affirmative: quia id scio ab aliis viris illustribus, consanguineis et affinibus, et ab aliis qui ab ineunte aetate ipsum noverunt, quod statim post mortem illustrissimi domini palatini patris sui, cum ipse promovendus nondum perageret primum aetatis suae annum, fuit ab illustrissima domina matre sua vidua relicta matrona singularis pietatis et fidei catholicae roma-

nae observantissima et ob alias virtutes apud omnes commendatissima, nutritus et educatus in fide catholica et romana. Studuit Posnaniae apud Patres Societatis Jesu et in aliis scholis catholicis et Perusii navabat operam iuri canonico per biennium et Biturgi in Galia iure civili vix non per annum et semper in eadem fide catholica fuit educatus et in eiusdem fidei puritate semper permansit.

Ad octavum respondit affirmative: scio eum esse virum bonum, bonis moribus praeditum, bonae conversationis et famae, siquidem cum eo a plurimis annis in aula conversor, nec quidpiam in contrarium ab aliquo audivi.

Ad nonum respondit: pariter sibi constare ex simili scientiae causa esse virum gravem, prudentem et usu rerum praestantem maxime quod sit factus referendarius Regni, quod munus et dignitas non soleat in Regno preterquam viris probis, in rebus agendis peritis, prudentibus, conferri, tum ex eo quod aliquot vicibus munus iudicis Tribunalis Regni, quae iudicia causas et differentias omnes et singulas inter equestrem ordinem et spiritualem statum exortas definitive determinare solent, non sine laude peregerit. // [k. 844v:]

Ad decimum respondit: nescio eum aliquo gradu insignitum esse cum nobiles in hoc Regno doctoratus non soleant curare. Scio tamen ipsum sufficienti doctrina pollere cum ipsum saepissime in aula serenissimi patri nostri negotia prudenter tractantem viderim et audiverim.

Ad undecimum respondit: constat mihi promovendum praesentem primo fuisse praepositum Lanciensem in Archidioecesi Gnesnensi post hac canonicum ecclesiae cathedralis Cracoviensis, tandem praepositura Plocensi, quae ambae praepositurae primum locum obtinent post dignitatem episcopalem et audivi circa regimen dictarum ecclesiarum bene se exercuisse, tam quoad prudentiam, integritatem, quam etiam mores.

Ad duodecimum respondit negative: nec enim vidi nec audivi aliquod scandalum promovendum commississe, imo semper eundem prudenter et optime gessisse tam in fide quam etiam in moribus et doctrina nec aliquo vitio corporis et animi aut canonico impedimento teneri, quominus possit ad ecclesiam cathedralem promoveri. Nam enim novi et conversatus sum tam in aula olim Serenissimi Sigismundi tertii Regis Poloniae et Sueciae, quam moderni Serenissimi Nostri Domini clementissimi.

Ad decimum tertium respondit affirmative: dignum esse imo dignissimum, cum sit vir eximiae pietatis, doctrinae, experientiae et in rebus ecclesiasticis peritissimus, in promovendis iuribus, libertatibus et immunitatibus ecclesiasticis in publicis conventibus Regni acerrimus defensor et etiam antiquissimae et primariae suae familiae in hoc Regno utilis et proficuus ad promovendum cultum divinum et fidei catholicae propagationem. Iuraque et libertates de-

ferendas ecclesiasticas, praecipue cum in finibus illius episcopatus omnes fere sint haeretice. Addendo praeterea causam utilitatis illius ecclesiae hanc quod calleat linguam germanicam, quae in illo episcopatu et terra Prussiae communis est, ita ut iam interprete non indigeat. Et tantum deposuit. In cuius rei fidem se subscripsit manu propria. Ego Gaspar Denhoff palatinus Syradiensis uti testis deposui. // [k. 845r:]

Eadem die lunae trigesima mensis Maii coram eodem illustrissimo et reverendissimo domino episcopo Posnaniensi tanquam loci ordinario et legato apostolico constitutus personaliter illustrissimus et excelentissimus dominus Adamus de Kazanow Kazanowski curiae Regni Marschalcus Bielscensis Borysoviensis Kosievicensis Novotarscensis capitaneus, aetatis suae annorum quadraginta sex circiter testis ex officio vocatus praestito corporali iuramento de veritate dicenda tempore sui examinis ad Sancta Dei Evangelia tactis Scripturis sacrosanctis, per eundem illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum Posnaniensem examinatus super vita, moribus, doctrina et idoneitate illustrissimi et reverendissimi Venceslai de Leszno Lesczynski referendarii Regni, ad episcopatum Varmiensem per Venerabile Capitulum ecclesiae cathedralis Varmiensis electi et autoritate Sanctae Sedis Apostolicae promovendi deposuit ut infra.

Ad primum examinatus respondit: cognosco illustrissimum et reverendissimum dominum promovendum ab annis quindecim circiter, tam in aula pia memoriae Serenissimi Sigismundi tertii Poloniae et Sueciae Regis tum etiam moderni Serenissimi Vladislai IV feliciter regnantis, non sum affinis, consanguineus, nimium familiaris, aemulus neque odiosus.

Ad secundum respondit: scio ex auditu virorum illustrium et omni exceptione maiorum consanguineorum et affinium dicti illustrissimi et reverendissimi domini promovendi, qui optime illustrissimos parentes ipsius illustrissimi promovendi noverrunt, quod sit natus in arce Baranoviensi dioecesis Cracoviensis haereditaria illustrissimi olim Andreae de Leszno Lesczynski palatini Brestensis Cuiaviensis patris dicti illustrissimi et reverendissimi domini promovendi attamen nondum finito anno aetatis suae primo et a pueritia morabatur et fuit educatus in Maiori Polonia in palatinatu et dioecesi Posnaniensi nempe in oppido dicto Leszno, de quo familia et prosapia antiquissima comitum de Leszno trahit suam originem et est eiusdem familiae comes dictus illustrissimus promovendus et in aliis bonis haereditariis paternis et maternis dictae, dioecesis Posnaniensis in qua tanquam dioecesanus omnes nostros // [845v:] etiam sacros ordines suscepit et defuncti parentes eius sunt ibi mortui et sepulti, et sua habet bona haereditaria cum illustrissimis dominis fratribus suis qui et nunc ibi habitant, quos optime novi.

Ad tertium respondit affirmative: quod natus est illustrissimus promovendus ex legitimo matrimonio et nobilissimis parentibus patre scilicet illustrissimo domino Andrea comite de Leszno Leszczyński palatino Brestensi Cuia-viensi, matre vero illustrissima Sophia de Bnin Opalinska filia olim illustrissimi Joannis de Bnin Opalinski castellani Rogozinensis, utraque familia inter vetustas et primarias huius Regni familias numeratur. Mater fuit matrona summae pietatis et fidei catholicae tenacissima. Pater vero fuit calvinista. Et licet neutrum ipsorum noverim, attamen idolum vidi a primatibus huius Regni, qui optime noverant ipsos et sunt dignissimi omni fide.

Ad quartum: scio ipsum excedere annum trigesimum imo ex auditu ipsiusmet illustrissimi domini promovendi et ex facie ipsius apparet, ipsum habere triginta novem annos in circa, a quindecim annis ut supra ullum novi et iam viginti et ultra annos agebat.

Ad quintum respondit affirmative: quia vidi illum a quatuor annis circiter pluries celebrantem, vidi eius litteras susceptorum ordinum ac dispensationem Apostolicam ratione haeresis.

Ad sextam respondit affirmative: quia vidi pluries celebrantem et audivi ab aliis episcopis et praelatis functionum ecclesiasticarum optime peritis, referentibus, ipsum illustrissimum promovendum bene versatum et educatum.

Ad septimum respondit affirmative: ex auditu virorum illustrium, qui ab ineunte aetate ipsum noverunt, quod statim post mortem illustrissimi domini parentis sui fuit ab illustrissima domina matre sua matrona catholicissima et apud omnes ob pietatem et praeclaras virtutes et animi dotes commendatissima nutritus et educatus in fide catholica et romana. Audivi quoque ab aliis qui cum ipso illustrissimo domino promovendo fuerant, quod studuit Posnaniae apud Patres Societatis Jesu et in aliis scholis catholicis et Parrisis, atque Perusii et Biturgi in Gallia, tam iuri canonico // [846r:] quam civili per aliquot annos studebat et semper in eadem fide catholica fuit educatus in cuius puritate hucusque permanet.

Ad octavum respondit affirmative: quia illum ut supra a multis annis novi et sicuti solet fieri in aula Regia familiaritatem cum ipso habui.

Ad nonum respondit affirmative: testantur enim dicti illustrissimi domini promovendi merita et qualitates amplissimi magistratus, quae gessit et gerit summa prudentia et laude, siquidem ex quo illum novi fuit secretarius Sacri Regii Maiestatis ab annis decem, praepositus ecclesiae collegiatae Lanciencis et canonicus ecclesiae cathedralis Cracoviensis, a duobus vero annis praepositus cathedralis Plocensis et ante aliquot septimanas canonicus Varmiensis, sine quo non potuisset eligi in episcopum, et Regni Poloniae referendarius et pluries fuit

deputatus iudex Tribunalis Regni ex Venerabili Capitulo Cracoviensi ac in arduis Reipublicae negotiis tam a Serenissimo piae memoriae Sigismundo III, quam a moderno Serenissimo Vladislao IV feliciter imperante pluribus et arduis adhibitus legationis per varias huius Regni provincias, quae omnia feliciter et summa laude expedivit et de his omnibus optimam habeo notitiam tanquam ille, qui uti supremus Regni camerarius penes aulam solebam residere.

Ad decimum respondit: non credo ipsum esse promotum ad aliquem gradum doctoratus, quia primarii nobiles huius Regni haec non curant. Scio tamen ipsum esse optime versatum in iure canonico et theologia ac pollere ea doctrina, quae in episcopo requiritur ad hoc ut alios docere possit. Audivi enim ipsum in plurimis sessionibus inter magnates et senatores Regni discurrentem et ipsum dedisse insigne specimen suae doctrinae publice et privatim animadverti, hocque audivi a plurimis illustrissimis et reverendissimis dominis huius Regni episcopis aliisque senatoribus, praelatis et religiosis mihi et illustrissimo domino promovendo bene cognitis, ipsum laudantibus et id profitentibus.

Ad undecim respondit affirmative: nullum scio ipsum habuisse beneficium curatum, sed tantum beneficia quae supra recensui, et audivi a praelatis earundem ecclesiarum mihi optime notis dictum illustrissimum dominum promovendum tam quoad doctrinam quam quoad prudentiam // [846v:] integritatem et mores atque regimen spiritualium et temporalium optime segesisse.

Ad duodecimum negative respondit: a tempore enim quo ipsum novi, nihil unquam de illo in aula nec alibi audivi, quod posset nocere famae et integritati ipsius, nec scio ipsum laborare aliquo canonico impedimento, nisi quia natus sit ex patre haeretico, sed tamen habet dispensationem Apostolicam, ut supra dixi.

Ad decimum tertium respondit affirmative: et possum asserere ipsum esse dignissimum ob eius eximiam pietatem, doctrinam et experientiam tam in rebus ecclesiasticis gerendis quam in promovendis iuribus et libertatibus ecclesiasticis in publicis comitiis Regni et iudiciis Tribunalitiis et alibi praebuit se semper acerrimum defensorem iurium ecclesiasticorum et etiam ratione antiquissimae et primariae suae familiae in hoc Regno erit utilis et proficuus dictus illustrissimus dominus promovendus ad maius augendum in dicto episcopatu Varmiensi cultum divinum et fidem catholicam in illis partibus propter haereticos maxime collapsam restaurandam. Iuraque et libertates ecclesiasticas defendendum, praecipue in illis partibus, ubi sunt plurimi haeretici circumvicini, scitque illustrissimus dominus promovendus linguam germanicam in eodem episcopatu maxime necessariam tanquam vulgarem, callet etiam gallicam, italicam et latinam.

Super statu, regimine et administratione episcopatus Varmiensis.

Ad primum examinatus respondit: scio civitatem Varmiensem vulgo dictam Frauenburgensem sitam esse in Prussia ad habum seu mare recens, lineam in ambitu unius miliaris italici, constareque domibus trecentis plus minus satis, pro sua magnitudine populosam et a solis catholicis christifidelibus in habitatam. In temporalibus regimen spectat ad Venerabile Capitulum antiquitus. Causa scientiae, quia ibi fui semel cum Sacra Regia Maiestate.

Ad secundum respondit: scio esse ecclesiam in civitate dicta cathedralem tituli Sancti Andreae Apostoli lateritiam opere magnifico constructam, quia illam vidi ante aliquot annos an autem indigeat // [k. 847r:] reparatione nescio, quia ante aliquot annos non fui.

Ad tertium, quartum, quintum, sextum, septimum, octavum respondit: se non habere notitiam horum omnium.

Ad nonum et decimum respondit: ex auditu plurimorum et ex communi fama credo proventus annuos dicti episcopatus ascendere ad quadraginta millia florenorum monetae polonicae.

Ad undecimum respondit: scio esse satis amplam dioecesim.

Ad duodecimum respondit: se nescire.

Ad decimum tertium respondit: post mortem illustrissimi et reverendissimi olim Nicolai Szyszkowski episcopi Varmiensis ad dictum episcopatum nominatus fuit per Sacram Regiam Maiestatem et per Venerabile Capitulum Varmiensem electus olim illustrissimus et reverendissimus dominus Carolus Konopacki abbatiae Tynecensis administrator, qui obiit Tynecii anno proxime praeterito millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio in Octobri non accepta possessione dicti episcopatus Varmiensis et sic scio vacare dictum episcopatum et de his est publicae vox et fama publicum et notorium et tantum deposuit testis ut supra et se subscripsit. Ego Adamus Kazanowski uti testis deposui.

Eadem die coram eodem illustrissimo et reverendissimo domino Andrea de Szoldry Szoldrski Dei et Sanctae Sedis Apostolicae gratia episcopo Posnaniensi iudice a Sancta Sede Apostolica et Sacrosancto Concilio Tridentino delegato comparens personaliter magnificus dominus Adamus Grodziecki in Wyszyna castellanus Miedzyrecensis aetatis suae annorum quinquaginta circiter testis ex officio vocatus medio iuramento tacto pectore more praelatorum de dicenda veritate tempore sui examinis corporaliter praestito, per memoratum illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum Posnaniensem tanquam loci ordinarium et iudicem a dicta Sancta Sede Apostolica et Sacrosancto Con-

cilio Tridentino delegatum examinatus super vita, moribus, doctrina et idoneitate illustrissimi et reverendissimi domini Venceslai de Leszno Lesczynski referendarii Regni promovendi // [k. 847v:] ad episcopatum Varmiensem deposuit ut infra.

Ad primum respondit: cognosco illustrissimum dominum promovendum ab annis viginti quinque circiter tam in aula Serenissimi piaie memoriae Sigismundi tertii Poloniae et Sueciae Regis, quam etiam in aliis locis publicis, non sum eius consanguineus, cognatus, affinis, nimum familiaris, aemulus neque odiosus.

Ad secundum respondit: scio ex auditu virorum illustrium, consanguineorum et affinium illustrissimi domini promovendi natum esse in arce Baranoviensi in dioecesis Cracoviensis consistente, haereditaria illustrissimi olim Andreae de Leszno palatini Brestensis Cuiaviensis patris promovendi, verum tamen nondum expleto anno aetatis suae primo et a pueritia morabatur et fuit educatus in Maiori Polonia in palatinatu et dioecesi Posnaniensi, nempe in oppido Leszno nuncupato, de quo ducit suum initium familia vetustissima comitum de Leszno, cuius est familiae dominus promovendus habens sua bona haereditaria cum illustrissimis dominis fratribus suis, qui et ad praesens ibi vivunt et degunt.

Ad tertium respondit: procreatum esse ex legitimo matrimonio. Pater eius fuit illustrissimus dominus Andreas comes de Leszno Lesczynski palatinus Brestensis Cuiaviensis, mater vero illustrissima Sophia de Bnin Opalinska filia olim illustrissimi Joannis de Bnin Opalinski castellani Rogoznensis utraque familia inter antiquissimas prosapias huius Regni Poloniae, mater fuit catholicissima, pater sectae calvinianae. Causam scientiae dedit quia eos novit et ab illustribus viris, qui eos norunt ita esse audivi.

Ad quartum respondit: scio ipsum esse aetatis annorum triginta novem tum quod idem audiverim ab ipsomet illustrissimo domino promovendo, tum quod ipsum in aula Regia ab annis viginti in circa id est ab anno millesimo sexcentesimo vigesimo quinto viderim et bene noverim.

Ad quintum respondit: scio esse actu praesbyterum ab annis // [k. 848r:] circiter quatuor nam vidi litteras susceptorum ordinum.

Ad sextum respondit affirmative: quia vidi illum multoties celebrantem et ab aliis viris fidedignis audivi in functionibus ecclesiasticis et in exercitio ordinum bene esse versatum et devotum.

Ad septimum respondit affirmative: quia scio a viris illustribus consanguineis et affinibus promovendi et ab aliis quia primariis annis ipsum noverunt, quod statim post mortem illustrissimi domini palatini patris sui, cum nondum attingeret primum aetatis suae annum, fuit ab illustrissima domina matre sua in fide catholica romana nutritus et educatus, studuit apud Patres Societatis Jesu Posnaniae et in aliis scholis catholicis etiam Perusii dabat operam iuri canonici

co per tres annos, et Biturgi in Gallia iuri civili vix non per annum, semperque in eadem fide catholica fuit educatus et in eiusdem fidei puritate perseveravit.

Ad octavum respondit affirmative: quia illum ut supra novi a plurimis an- nis et familiaritatem duco et duxi antea cum ipso in aula et alibi.

Ad nonum respondit affirmative: clare enim constat eum esse virum gra- vem, prudentem et usu rerum praestantem, cum eidem magistratus primarii Re- gni delati sint et sunt, quos ipse gessit et gerit summa fide, prudentia et laude, ab annis octodecim est secretarius Regius, praepositus Lanciencis, canonicus Cra- coviensis cathedralis ab annis decem, referendarius Regni et praepositus Plo- censis ab annis duobus circiter, pluriesve fuit deputatus iudex Tribunalis Regni ex Venerabili Capitulo Cracoviensi, in arduis reipublicae negotiis et tam a Sere- nissimo piae memoriae Sigismundo tertio Rege Poloniae quam a Serenissimo felicissime moderno multis honoratus legationibus primarias huius Regni pro- vincias, quae omnia non absque ingenti laude expedit.

Ad decimum respondit: nescio ipsum esse in signitum aliquo gradu, quia personae nobiles in Regno Poloniae non habent // [k. 848v:] in usu, talia insignia procurare, scio tamen illum versatum esse in iure canonico et theologia, polle- reque ea scientia et doctrina, quae in episcopo requiritur ad hoc ut alios queat docere, quia ipsum vidi et audivi de arduis negotiis tractantem, difficillima quae- que resolventem et difinientem cum applausu virorum prudentum.

Ad undecimum respondit: nullum curatum beneficium habuit, sed tantum duas praeposituras cathedrales Plocensem et Lanciensem Archidioecesis Gne- snensis et canonicatum cathedralis Cracoviensis audivit quae in eis semper se opti- me gessisse tam quoad doctrinam quam quoad prudentiam, integritatem et mores.

Ad duodecimum respondit negative: nam ipsum novi a multis annis in aula Regia et non audivi eum aliquando publicum scandalum dedisse circa fidem, mores sive dictrinam, vel aliquo corporis sive animi vitio aliove canonico im- pedimento teneri, quominus posset ad ecclesiam cathedralem promoveri, prae- terquam quod fuerit ex patre haeretico sectae calvinianae natus, sed desuper obtinuit dispensationem a Sancta Sede Apostolica sub pontificatu Sanctissimi Domini foelicis recordationis Gregorii decimi quinti, quam vidi.

Ad decimum tertium respondit affirmative: dignum esse cum sit vir ma- gnae pietatis, doctrinae, experientiae et in rebus ecclesiasticis peragendis ver- satissimus in promovendis iuribus, libertatibus et immunitatibus ecclesiasticis in publicis conventibus Regni acerrimus defensor et etiam ratione antiquissimae et primariae suae familiae in hoc Regno utilis et proficiuus ad promovendum cul- tum divinum et fidei catholicae propagationem iuraque et libertates ecclesia- sticas defendendas praecipue calleat linguam germanicam, quae in episcopatu

Varmiensi et terra Prussiae communis et ordinaria est, quam linguam ita perfecte callet ut interprete minime indigeat. Et in deposuit seque in fidem maiorem praemissorum subscripsit, manu propria. Ego Adamus Grodziecki castellanus Miedzyrecensis uti testis subscripsi manu propria.

Die martis ultima mensi Maii coram eodem illustrissimo et reverendissimo domino Andrea de Szoldry Szoldrski Dei et Sanctae Sedis Apostolicae gratia episcopo Posnaniensi, publicae a Sancta Sede Apostolica et Sacrosancto Concilio Tridentino delegato constitutus personaliter perillustris et admodum reverendus dominus Joannes Skarszewski ecclesiae cathedralis Cracoviensis canonicus et ecclesiae collegiatae Wisliciensis custos, Sacrae Regiae Maiestatis secretarius, actu praesbyter, aetatis suae annorum triginta novem in circa ut asseruit, testis ex officio vocatus medio iuramento tacto pectore more praelatorum de dicenda veritate tempore sui examinis corporali praestito, per memoratum illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum Posnaniensem tanquam loci ordinarium et iudicem a dicta Sancta Sede Apostolica et Sacrosancto Concilio Tridentino delegatum, examinatus super vita, moribus, doctrina et idoneitate illustrissimi et reverendissimi domini Venceslai de Leszno Lesczynski referendarii Regni promovendi ad episcopatum Varmiensem deposuit ut infra.

Interrogatus ad primum respondit: novi promovendum ab annis viginti in circa cum quo Romae mansi et ibidem litteris dabam operam non est mihi consanguineus, sed in eodem capitulo Cracoviensi confrater, cum quo saepius conversatus sum.

Ad secundum respondit: scio natum esse in arce Baranoviensi haereditaria patris promovendi dioecesis Cracoviensis palatinus Sendomiriensis, sed statim post nativitatem in Maiori Polonia educatum, in civitate Leszno haereditaria promovendi et ibi per totum tempus semper mansisse. Idque habeo ex relatione virorum illustrium et fama communi.

Ad tertium respondit: scio natum esse ex legitimo matrimonio, patre quidem calvinista palatino Brestensi, matre vero catholicissima ex illustri Opalinorum familia idque ex communi fama et notitia. Consanguineorum eiusdem promovendi. // [k. 849v:]

Ad quartum respondit: scio ipsum excessisse annum aetatis suae trigesimam, imo accedere proxime ad annum quadragesimum. Idque habeo ex notitia ipsius promovendi, est enim meus coetaneus.

Ad quintum respondit: scio ipsum in sacris ordinibus esse constitutum ab aliquot annis, vidique eiusdem litteras susceptorum ordinum ac saepius missas celebrantem et cantantem. Causam scientiae dando quod sit confrater meus et audiverim easdem missas.

Ad sextum respondit: scio in ecclesiasticis ordinibus et functionibus fuisse versatum. Quia id vidi hisce oculis meis, praesertim quod in eadem ecclesia cathedrali Cracoviensi sim cum ipso.

Ad septimum respondit: scio a nativitate ipsum semper catholicum vixisse et a matre sua eadem fide catholica educatum esse. Notumque mihi esse, quod in iudiciis Tribunalis Regni generalibus animo se pro immunitatibus ecclesiasticis certaverit, idque ea relatione confratrum eiusdem ecclesiae cathedralis Cracoviensis et personarum saecularium.

Ad octavum respondit: scio innocentia vitae praeditum esse et bonis moribus, idque ex conversatione cum promovendo et ex eo quod probitate morum et affabilitate, amorem sibi apud multos conciliaverit.

Ad nonum respondit: scio virum esse gravem, prudentem et usu rerum praestantem et ex conversatione ipsa et ex eo quod saepissime, adhibitus fuerit ad servitia ecclesiae et reipublicae.

Ad decimum respondit: scio ipsum operam dedisse iuri canonici Perusii per triennium, Biturgis in Francia per annum iuri civili, quod autem aliquo gradu sit insignitus nescio cum non sit usus in Polonia nobilibus, tales gradus assumendi. Scio tamen ea doctrina illum pollere, quae in episcopo requiritur.

Ad undecimum respondit: scio ipsum nunquam habuisse curatum beneficium, sed tantum praeposituras Plocensem, Lanciensem et canonicatum Cracoviensem, in quibus beneficiis optime se gessit, tam quoad doctrinam, integritatem et mores, magnamque semper habuisse existimationem tam apud confratres quam etiam saeculares personas. // [k. 850r:]

Ad duodecimum respondit: nescio ipsum ullum scandalum dedisse, nec ullo corporis et animi vitio, aut aliquo canonico impedimento teneri, idque habeo ex fama publica et conversatione cum promovendo.

Ad decimum tertium respondit: existimo idoneum esse ad bene gerendam illam ecclesiam, ipsiusque promotionem utilem fore et proficuum, tam propter ipsius doctrinam, natalitiorum splendorem necnon quod calleat linguam germanicam, quae in illo episcopatu ordinaria est, quam ita novit ut interprete minime, indigeat. Et tantum.

Iuxta interrogatoria super statu ecclesiae Varmiensis situ, regimine et administratione.

Ad primum respondit: scio ecclesiam esse amplissime muratam sed a Suceis a quatuordecem annis devastatum et parte suppellectilis spoliatam, hi-

sce tamen annis aliqua ex parte reparatam et suppellectilem ecclesiasticam tam ab episcopo defuncto illustrissimo et reverendissimo domino fratre meo Nicolao Szyszkowski, quam etiam capitulo exornatam esseque illam ecclesiam in Prussia ad ramum maris vulgo dictum Hap positum. Civitas in se continet domos ducentos dominioque episcopi pro tempore existentis in temporalibus et spiritualibus subiacere, fructus tamen inde capitulum recipere. Quia fui eiusdem ecclesiae canonicus aliquo tempore.

Ad secundum respondit: ut superius ibidem esse ecclesiam cathedralem muratam et muro valloque instar fortezzae cinctam, intra vero hos muros solum curiam episcopalem, cum aliquot domibus muratis in quibus ministri ecclesiae manent. Nescio an indigeat aliqua reparatione, nam ab aliquot annis resignavi illum canonicatum. Ecclesia est tituli sub invocatione Sancti Andreae Apostoli.

Ad tertium respondit: scio non esse illam ecclesiam archiepiscopalem imo nullo subiacere archiepiscopo, nisi immediate Sedi Apostolicae. Quia novi iura magna ex parte illius ecclesiae.

Ad quartum respondit: scio sexdecem esse canonicos cum praelatis. // [k. 850v:] De aliis beneficiis in eadem ecclesia exceptis vicariis, nescio. Post pontificalem dignitas in ecclesia eadem est praepositura maior. Numerum praelatorum praebendorum determinatum nescio. Scio esse vicarios aliquot de redditibus canonicatum non possum determinate quidquam dicere, bona enim omnia canonicalia eo tempore quo fui canonicus nondum erant post devastationem bellicam in pristinum statum redacta. De praebenda theologali et penitentiaria nescio, meo tamen tempore ad minimum octo vel novem ex canonicis tam theologiae quam iuris prudentiae fuere. Cura animarum non exercetur cum sit alia ibidem ecclesia parochialis.

Ad quintum respondit: nullam curam animarum ibi exerceri, nec in ea esse fontem baptismalem. Causam dando ut supra.

Ad sextum respondit: scio haberi sacrarium et suppellectilem competentem prout dixi superius. Organum habet minus vulgo positivum dictum. Quia magnum fuit ablatum per hostem meo tempore. Campanile cum campanis habet de novo comparatum habetque, coemiterium, quia ibi fui canonicus.

Ad septimum respondit: vidi ibidem paucas reliquias, sed quia non diu fui canonicus, nescio quorum sanctorum reliquiae sint, illae tamen quae sunt optime asservantur.

Ad octavum respondit: prope ecclesiam esse domum episcopalem, eam tamen reparationem indigere. Quia ibi mansi aliquo tempore uti canonicus.

Ad nonum respondit: valor reddituum ante bellum ascendeat circiter ad quinquaginta millium florenorum polonicalium sed postmodum tempore bel-

li, quod aliquot annis duravit, diminutus fuit. Qui reditus consistunt in segetibus et censibus; episcopatus nulla pensione est oneratus, cum non sit usus in Regno episcopatus et alia beneficia ecclesiastica pensionibus onerare.

Ad decimum respondit: Varmiae unam esse ecclesiam parochialem habereque fontem baptismalem, esseque ibidem hospitale unum, aliae ecclesiae non existunt ibidem, sed in dioecesi esse unam collegiatam Gustadi, habent etiam Patres Societatis Jesu in duobus locis, videlicet Bransbergae ex antiqua fundatione ibi collegium esse pro studiosis, aliud collegium eorundem Patrum noviter a reverendissimo olim Nicolao // [k. 851r:] Szyszkowski Reselii fundatum. Item esse in alio loco Wartemburgi monasterium reverendorum Patrum Bernardino Sanctorum Sancti Francisci minorum de observantia, monasteria mulierum formalia nulla sunt. Nec mons pietatis adest.

Ad undecimum respondit: scio ex relatione certa non excedere in illa dioecesi octuaginta parochiales ecclesias. Habet in dioecesi sua civitates amplas veluti Regiomontum Elbingam et alias, sed omnes, haereticas, Elbingae tamen et Regiomonti est parochialis ecclesia, sed catholici paucissimi; causa scientiae, quia in illis civitatibus sepius mansi.

Ad duodecimum: scio seminarium esse erectum a piae memoriae Gregorio decimo tertio, ubi aluntur alumni, qui instruuntur ut reddantur habiles ad exercendam curam animarum; quod ipsemet vidi.

Ad decimum tertium: scio bene vacare post mortem olim illustrissimi et reverendissimi domini Nicolai Szyszkowski ab uno et medio anno, post mortem vero olim reverendissimi Joannis Caroli Konopacki administratoris abbatis Tynecensis nominati Varmiensis ab aliquot, mensibus; causam scientiae dando, quia prior fuit meus consanguineus et alium hisce oculis meis vidi mortuum in monasterio Tynecensi, distante uno milliari Cracovia ubi ipsemet maneo; et tamen deposuit seque subscripsit ego Joannes Skarszewski canonicus Cracoviensis uti testis deposui.

Eadem ultima mensis Maii coram eodem illustrissimo et reverendissimo domino Andrea de Szoldry Szoldrski episcopo Posnaniensi, iudice a Sancta Sede Apostolica et Sacrosancto Concilio Tridentino delegato constitutus personaliter illustrissimus et admodum reverendus dominus Praeclaus Szemborowski iuris utriusque doctor canonicus cathedralis ecclesiae Varmiensis actu praesbyter aetatis suae annorum quinquaginta quinque ut asseruit in circa testis ex officio vocatus medio iuramento tacto pectore more praelatorum de dicenda veritate tempore sui examinis corporaliter praestito per illustrissimum et reverendissimum episcopum Posnaniensem tanquam loci ordinarium et iudicem a Sancta

Sede Apostolica et Sacrosancto Concilio Tridentino delegatum examinatus super vita, // [k. 851v:] moribus, doctrina et idoneitate illustrissimi et reverendissimi domini Venceslai de Leszno Lesczynski referendarii Regni promovendi ad episcopatum Varmiensem deposuit ut infra.

Ad primum respondit: ego cognosco dictum illustrissimum et reverendissimum dominum promovendum a viginti annis circiter tam in curia et aula divae memoriae Serenissimi Sigismundi tertii Poloniae et Sueciae Regis ac Serenissimi Wladislai IV moderni Poloniae et Sueciae Regis feliciter imperantis, quam et ante annos quatuordecim in circa in exteris nationibus Patavii, ubi navabat operam studiis. Non sum illi affinis, consanguineus, nimis familiaris, aemulus neque odiosus.

Ad secundum respondit: scio ex auditu virorum illustrium, qui sunt consanguinei et affinis dicti illustrissimi et reverendissimi domini promovendi, quod ipse illustrissimus dominus promovendus natus est in arce Baranoviensi dioecesis Cracoviensis haereditaria illustrissimi olim Andreae de Leszno palatini Brestensis Cuiaviensis, patris dicti illustrissimi et reverendissimi domini promovendi, attamen nondum finito anno aetatis suae primo et a pueritia morabatur et fuit educatus in Maiori Polonia in palatinatu et dioecesi Posnaniensi, nempe in oppido dicto Leszno, de quo familia et prosapia antiquissima comitum de Leszno trahit suam originem et est eiusdem familiae comes dictus illustrissimus dominus promovendus et in aliis bonis haereditariis paternis et maternis dictae dioecesis Posnaniensis in qua tanquam dioecesanus omnes minores et sacros ordines suscepit, et defuncti parentes eius sunt ibi mortui et sepulti, et sua habet bona haereditaria cum illustrissimis dominis fratribus suis, qui et nunc ibi habitant, quos optime novi.

Ad tertium respondit: natus est illustrissimus et reverendissimus dominus promovendus ex legitimo matrimonio. Pater eius fuit olim illustrissimus dominus Andreas comes de Leszno Lesczynski palatinus Brestensis Cuiaviensis, mater vero olim illustrissima Sophia de Bnin Opalinska filia olim illustrissimi Joannis de Bnin Opalinski castellani Rogozinensis, utraque familia inter primas et antiquissimas familias huius Regni Poloniae. Mater fuit catholicissima, pater vero fuit sectae calvinianae. Causa scientiae quia novi utrumque parentem Varaviae sub tempus comitorum et ab illustribus viris, qui eos cognoverunt, ita esse audivi eaque omnia sunt et fuerunt apud omnes vicinos publica et notoria.

Ad quartum respondit: scio illustrissimum et reverendissimum promovendum esse aetatis annorum triginta novem in circa, quia illum novi a viginti annis ut supra et tunc habebat annos plusquam octodecem et pluries audivi ab ipsomet illustrissimo domino promovendo, quod agebat annos circiter quadraginta. // [k. 852r:]

Ad quintam respondit affirmative: vidi enim illum pluries celebrantem ac etiam litteras eius susceptorum sacrorum ordinum, ad quas me refero, et ab annis quatuor in circa sub tempus comitorum et ante paucos dies vidi illum celebrantem.

Ad sextum respondit affirmative: audivi enim a multis praelatis ecclesiae cathedralis Cracoviensis ubi est ipse illustrissimus dominus promovendus canonicus ipsum esse bene versatum.

Ad septimum respondit affirmative: scio eum et ab aliis viris illustribus consanguineis et affinibus et ab aliis, qui ab ineunte aetate ipsum noverunt, quod statim post mortem illustrissimi domini palatini patris sui cum ipse illustrissimus promovendus nondum perageret primam aetatis suae annum, fuit ab illustrissima domina matre sua vidua relicta matrona singularis pietatis et fidei catholicae romanae observandissima et ob alias praeclaras virtutes apud omnes commendatissima, nutritus et educatus in fide catholica romana. Studuit Poesnaniae apud Patres Societatis Jesu et in aliis scholis catholicis et Perusii natabat operam iuri canonico per triennium, et Biturgi in Galia iuri civili vix non per annum et semper in eadem fide catholica fuit educatus et in eiusdem fidei puritate semper per mansit et licet, ut deposui dictus illustrissimus promovendus, natus sit ex patre haeretico, scio ipsum habere dispensationem Apostolicam, quam vidi ad quam me refero.

Ad octavum respondit affirmative et refero me ad superius dicta mea.

Ad nonum respondit affirmative: constat enim de his apertissime ex pluribus magistratibus primariis Regni, quos gessit et gerit summa fide, prudentia et laude, ab annis octodecim est secretarius Regius, praepositus Lanciencis canonicus Cracoviensis cathedralis ab annis decem, referendarius Regni et praepositus Plocensis ab annis duobus circiter, canonicus Varmiencis ab aliquot septimanis, sine quo canonicatu non potuisset eligi in episcopatum Varmiensem, et pluries fuit deputatus iudex Tribunalis Regni ex Venerabili Capitulo Cracoviensi in arduis Reipublicae negotiis et tam a Serenissimo piae memoriae Sigismundo tertio Rege Poloniae quam a Serenissimo Vladislao IV feliciter dominante, pluribus adhibitus legationibus per varias huius Regni provincias, quae omnia feliciter et cum laude expedivit; quae omnia bene scio et ita esse a viris primariis huius Regni, tam spiritualibus quam saecularibus audivi.

Ad decem respondit: nescio cum non sit usus in hoc Regno ut viri illustres palmam doctoratus assequi debeant, scio tamen ipsum esse versatum in iure canonico et theologia et pollere ipsum ea doctrina, quae in episcopo requiritur ad hoc ut alios docere possit, audivi enim ipsum pluries discurrentem, et ipsum dedisse specimen doctrinae suae publice et privatim cognovi, et hoc etiam audivi

ab aliis viris doctis et religiosis mihi et dicto illustrissimo promovendo bene notis, ipsum laudantibus et id asserentibus. // [k. 852v:]

Ad undecimum respondit affirmative: nam licet curatum non habuerit beneficium scio tamen, quod a duodecem annis fuit praepositus collegiatae insignis Lanciensis et a duobus annis praepositus cathedralis Plocensis, quae ibi est primariae dignitas ac insigne beneficium et ut ultra canonicus Varmiensis, tum quoque referendarius Regni et a multis annis canonicus Cracoviensis cathedralis, et audivi a praelatis earundem ecclesiarum dictum illustrissimum et reverendissimum promovendum in eis semper se optime gessisse, tam quoad doctrinam, quam quoad prudentiam, integritatem et mores, et quoad regimen.

Ad duodecimum respondit negative: ipsum novi a plurimis ut supra annis vix non continuis in aula Sacrae Regiae Maiestatis et alibi, nec scio ipsum alio laborare canonico impedimento, nisi quod sit natus a patre haeretico habet tamen ea in parte dispensationem Apostolicam ut supra dixi.

Ad decimum tertium respondit affirmative: dignum esse imo dignissimum, cum sit vir eximiae pietatis, doctrinae experientiae et in rebus ecclesiasticis gerendis peritissimus, in promovendis iuribus, libertatibus et immunitatibus ecclesiasticis in publicis conventibus Regni et alibi acerrimus defensor et etiam ratione antiquissimae et primariae suae familiae in Regno hoc utilis et proficuum ad promovendum cultum divinum et fidei catholicae propagationem iuraque et libertates ecclesiasticas defendendas precipue in illo Varmiensi episcopatu, in cuius confiniis plurimi sunt haeretici et optime callet linguam germanicam in eodem episcopatu vulgarem.

Iuxta interrogatoria super episcopatus Varmiensis eiusque ecclesiae cathedralis statu, situ, regimine et administratione.

Ad primum respondet: scio civitatem Varmiensem vulgo dictam Frauenburgensem sitam esse in Prussia ad Habum seu mare recens ligneam, in ambitu unius miliaris italici, constareque domibus trecentis plus minus, satis pro sua magnitudine populosam et a solis catholicis christifidelibus habitatam. In temporalibus regimen spectat ad Venerabile Capitulum antiquitus; causam scientiae reddo, quia a duodecem annis ibi maneo et sum canonicus et custos.

Ad secundum respondit affirmative: scio esse ecclesiam in civitate dicta cathedralem sub invocatione sancti Andreae Apostoli illam tamen indigere reparatione et refundatione et opere magnifico // [k. 853r:] extractam, in latitudine quinquaginta ulnarum, longitudine centum quadraginta ulnarum, altitudine

vero pariter desolatam tempore belli Suetici. Causa scientiae, quia tanquam canonicus ibi praefui fabricae.

Ad tertium respondit: tuetur se antiquitus ecclesia Varmiensis exemptionis privilegio, tanquam immediate subiecta Sedi Apostolicae ab eademque fundata. Causa scientiae, quia scio ecclesiam hanc censi numero ecclesiarum pertinentium ad concordata Germaniae tum etiam quod illustrissimus et reverendissimus olim dominus Nicolaus Szyszkowski episcopus Varmiensis in haerendo vestigiis predecessorum suorum nunquam ad synodum provincialem Gnesnensem mittebat et ratione suae exemptionis informavit Sanctam Sedem Apostolicam.

Ad quartum respondit: scio in ecclesia Varmiensi quatuor esse dignitates, praeposituram, decanatum, custodiam, cantoriam, canonicatus sexdecem, vicarios octo, psalteristas alias cantores octo, qui officia decantant. Dignitas maior post pontificalem praepositura, quae est iuris patronatus Sacrae Regiae Maiestatis ab immemoriali tempore. Fructus dignitatum non ascendunt ad tres aureos annuatim. Canonicatus non residentibus nullos ferunt proventus, residentes vero canonici gaudent distributionibus quotidianis, oblationibus, anniversariis et aliis refectionibus quae tanquam incertae non possunt determinari, siquidem dependent a numero praesentium et absentium et omnes redditus et proventus canonicatum sunt antiquitus in commune redacti imo nullus est fundus specialiter assignatus alicui canonicatui seu praebendae. Attamen possunt aestimari proventus annui iuxta communem valorem ad ducentos plus minus aureos nummos. Vicarii singuli percipiunt annuatim centum circiter florenos polonicales. Cantores alias psalteristae similiter centum florenos annuos singuli habent. Neutra exstat praebenda nec theologalis nec poenitentiaria. Causa scientiae – qui ibidem a duodecim annis maneo a quinqua annis canonicus.

Ad quintum respondit negative: sed cura animarum spectat ad curatum parochialis ecclesiae Frauenburgensis est tamen fons in cathedrali baptismalis, non ad baptizandum sed ad aquas lustrales benedicendas, uti in aliis cathedralibus. Causa scientiae ut supra.

Ad sextum respondit affirmative: quoad omnia praeter organum, // [k. 853v] quod bello Suetico ablatum est. Causam scientiae reddo quia ab aliquot annis curam habui Sacrae suppellectilis et vidi thesaurum ecclesiae, tum a Serenissimo principe Joanne Alberto Poloniae et Sueciae principe dictae ecclesiae administratore, postmodum episcopo Cracoviensi et Sanctae Romanae Ecclesiae cardinali, tum ab illustrissimo olim et reverendissimo Nicolao Szyszkowski episcopo Varmiensi magni sumptus non ad necessitatem, sed ad decorem et ornatum relictum.

Ad septimum respondit affirmative: nempe reliquias sanctae Andreae Apostoli reclusas in aurea stat valoris aureorum mille quadringentorum ungaricalium, per olim serenissimum et reverendissimum Joannem Albertum Dei gratia Poloniae et Sueciae principem tunc Varmiensem postmodum vero Cracoviensem episcopatum perpetuum administratorem Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalem donatum, tum quoque aliorum sanctorum, quorum non recordatur, multae tamen reliquiae per summam im pietatem bello praeterito a Suecis ablatae violataeque sunt. Est quoque caput sancti Saturnini a moderno Serenissimo Domino Nostro Urbano octavo illustrissimo olim et reverendissimo domino Nicolao Szyszkowski tunc episcopo Varmniesi speciali gratia donatum sumptuque dicti illustrissimi domini Szyszkowski in argento vase occlusum ponderis marcarum argenti 38. Causam scientiae reddo ut supra.

Ad octavum respondit: domus episcopalis ecclesiae cathedrali vicina in iuria belli Suetici desolata est, instaurari tum ab illustrissimo olim domino Szyszkowski caepta nec dum autem perfecta, sed ab immemorabile tempore episcopi solebant residere in civitate Helsbergensi dioecesis Varmiensis, una dieta a cathedrali ecclesiae distante, loco commodo et opportuno sita, quae residentia Helsbergensis restauratione non eget. Causam scientiae reddo ut supra.

Ad nonum respondit: valor reddituum in certis et fixis fructibus ascendit annuatim ad summam duodecem millium florenorum polonicalium, qui conficiunt bis mille aureos nummos, alios autem fructus in certos computando, demptis et defalcatis oneribus // [k. 854r:] necessariis, non excedit in totum quadraginta millia florenorum, qui proventus consistunt partim in annuis censibus, quos pendunt coloni et subditi pro festo sancti Martini episcopi et confessoris partim vero in frugibus et segetibus, quae tanquam a clementia celi et fertificate anni dependentes sunt in certi proventus episcopales nullis pensionibus sunt onerati. Etenim in hoc Regno Poloniae ab immemoriali tempore beneficia ecclesiastica quevis nec etiam dignitates aut episcopatus solita sunt aliqua pensione onerari. Et haec omnia optime scio, quia semel fui deputatus et designatus ab illustrissimo olim et reverendissimo domino Nicolao Szyszkowski episcopo Varmiensi ad audendas rationes proventuum omnium dicti episcopatus Varmienisis et vidi atque diligenter examinavi et legi rationes et regestra proventuum et redditum dicti episcopatus Varmiensis et vidi atque diligenter examinavi et legi audivique ab illis qui curam habebant et administrabant bona et proventus dictae ecclesiae.

Ad decimum: in civitate Varmiensi alias Frauenburgensi unica tantum est parochialis habet fontem bapismalem, non extant in illa neque collegiata neque monasteria virorum aut foeminarum, hospitale unum cum sacello tituli sanctae Annae et sacellano, mons pietatis nullus. In oppido Gustadiensi est collegiata.

Sunt sex canonici residentes, alii sex expectantes, est praepositus et decanus. Decanus habet curam animarum. Brunsbergae Collegium e Societatis Jesu formosum, item Reselii, Vartemburgi monasterium Patrum Bernardinorum. Habet dioecesis parochiales ultra septuaginta, in Sambienſi vero est parochiales Regiomonti et ad sanctam Virginem Mariam Linde vel Tiliae, in civitatibus primarii archipraebyteri, exceptis in oppidis Bissteinſi et Bissoburgensi; haec omnia scio.

Ad undecimum respondit: dioecesis situs ampla, in longum sexdecem milliaria, in latum octo extensa. Habet civitates duodecem muro cinctas, pagos aliquot centenos; causa scientiae, quia ibidem a duodecem annis maneo et a quinque annis canonicus.

Ad duodecimum respondit: Framburgi non est seminarium sed Bransbergae civitate dioecesana distante uno milliari Bransberga // [k. 854v:] sub cuius et disciplina Patrum Societatis Jesu in quo duodecem plus vel minus sunt clerici, causa scientiae ut supra.

Ad decimum tertium respondit: scio vacare ecclesiam hoc modo post mortem illustrissimi et reverendissimi domini Nicolai Szyszkowski episcopi Varmiſensis anno 1643 die septima Februarii defuncti ad eundem episcopatum olim illustrissimus et reverendissimus dominus Joannes Carolus Konopacki a Venerabili Capitulo Varmiſensi fuit electus, quia tamen ante acceptam possessionem obiit Tynecii 1643. Ideo ad hoc usque tempus dicta ecclesia vacat. In cuius rei fidem se subscripsit. Ego Praeclaus Szemborowski custos et canonicus Varmiſensis iuris utriusque doctor, testis ut supra deposui.

Eadem die constitutus coram eodem illustrissimo et reverendissimo domino episcopo Posnaniensi illustris et admodum reverendus dominus Joannes Lamschefft canonicus Gustadiensis et oeconomus episcopatus Varmiſensis generalis, aetatis suae annorum 52, testis ex officio vocatus deposuit ut infra.

Interrogatus ad primum respondit: nunc primum novi dictum illustrissimum et reverendissimum dominum promovendum, antea illum non noveram nisi de auditu.

Ad secundum et tertium respondit se nescire.

Ad quartum respondit: audivi ab ipsomet illustrissimo promovendo ipsum agere annum 39 in circa et ex eius aspectu ita apparet.

Ad quintum respondit: scio ipsum illustrissimum promovendum esse praebbyterum ex auditu et vidi litteras susceptorum sanctorum ordinum ipsius, et scio ipsum ab aliquot septimanis esse canonicum Varmiſensem.

Ad sextum, septimum, octavum, nonum, decimum, undecimum, duodecimum et decimum tertium respondit: nunc primum ut antea deposuit dictum illustrissimum promovendum cognovi ex auditu et scio ex relatione virorum illustrium et praelatorum fide dignorum ipsum fuisse et esse praepositum Plo-

censem et Lanciensem canonicum Cracoviensem et Varmiensem ac referendarium Regni ipsumque esse virum gravem, prudentem, doctum et vitae exemplaris dignum qui promoveatur ad episcopatum Varmiensem.

Super statu, regimini et administratione episcopatus Varmiensis.

// [k. 855r:] Ad primum respondit: scio civitatem Varmiensem vulgo dictam Frauemburgum sitam esse in Prussia, ut supra.

Ad secundum respondit: scio esse ecclesiam in civitate dicta Varmiensi cathedralem sancti Andreae Apostoli lateritiam, opere sumptuoso constructam post calamitatem suetica restauratione egere. Causa scientiae quia fui canonicus et oeconomus Varmiensis.

Ad tertium respondit se nascire.

Ad quartum respondit: in ecclesia Varmiensi quatuor sunt dignitates: praepositura, decanatus, custodia, cantoria, canonicatus sexdecem, vicariis, psalteristae alias cantores octo, qui officia decantant. Dignitas maior post pontificalem praepositura, quae est iuris patronatus Sacrae Regiae Maiestatis ab immemoriali tempore. Causam scientiae horum omnium dico, quia fui in hac ecclesia vicarius, canonicus et sum oeconomus generalis, qui registra seu rationes proventum ad manus habeo et lego et ab aliis de plenam notitiam habentibus supra memorata audivi.

Ad quintum respondit negative: sed cura animarum spectat ad curatum parochialis ecclesiae Frauenburgensis est tamen fons in cathedrali baptismalis, non ad baptizandum. Sed ad aquas lustrales benedicendas uti in aliis cathedralibus. Causam scientiae do ut supra.

Ad sextum affirmative: quoad omnia praeter organum quod bello suetico ablatum est. Causam scientiae reddo quia vidi thesaurum ecclesiae et sacram suppellectilem tum a serenissimo principe Joanne Alberto Poloniae et Sueciae principe dictae ecclesiae administratore postmodum episcopo Cracoviensi et Sacrae Romanae Ecclesiae cardinali tum ab illustrissimo olim et reverendissimo domino Nicolao Szyszkowski episcopo Varmiensi magni sumptus non ad necessitatem sed ad decorem et ornatum relictam fuisse.

Ad septimum respondit affirmative: multas nempe fuisse reliquias variorum sanctorum, partim per summam impietatem militis suethici bello ultimo suethico ablatas, partim vero summa diligentia et cura reservatas, quorum nominum non recordatur, inter quas in sacristia existentes reperiuntur reliquie sancti Andreae Apostoli in aurea statua reconditae et reclusae, quae omnia saepius vidi et manibus portavi.

Ad octavum respondit: domus episcopalis ecclesiae cathedrali vicina iniuria // [k. 855v:] belli suethici desolata est, instaurari tum ab illustrissimo olim domino Nicolao Szyszkowski coepta, necdum autem perfecta sed immemorabili tempore episcopi solebant residere in Helsbergensi civitate dioecesis Varmiensis, unius diei iter a cathedrali ecclesia distante, loco commodo ac opportuno sita, quae residentia Helsbergensis instauracione non indiget. Causa scientiae reddo quia a oeconomus sum generalis episcopatus Varmiensis.

Ad nonum respondit: valor reddituum in certis et fixis proventibus ascendit annuatim ad summam duodecem millium florenorum polonicalium, qui conficiunt bis mille aureos nummos, alios autem fructus in certos computando demptis et defalcatis oneribus necessariis, non excedit in totum quadraginta millia florenorum polonicalium. Qui proventus consistunt partim in annuis censibus, quos pendunt coloni et subditi pro festo sancti Martini episcopi et confessoris partim vero in frugibus et segetibus, quae, tanquam a clementia coeli et fertilitate anni dependentes, sunt incertae. Pensionibus nullis proventus episcopales sunt, onerati, quarum in Regno Poloniae, domiisque ei annexis, nullus est ab immemorabili tempore usus. Et haec omnia scio tanquam oeconomus.

Ad decimum respondit: in civitate Varmiensi alias Frauemburgensi unica tantum est parochialis ecclesia, quae habet fontem baptismalem, non extant in illa neque collegiata neque monasteria virorum aut foeminarum, hospitale unum cum sacello tituli sanctae Annae et sacellano, mons pietatis nullus, quemadmodum alibi in toto fere Poloniae Regno praeter cathedralem. Est Gustadii in oppido collegiata, canonici residentes sunt sex, alii sex expectantes, habet praepositum et decanum. Decanus habet curam animarum. Est item Brunsbergae collegium formatum Societatis Jesu. Causam scientiae do, quia praebendarius canonicus, oeconomus, ut supra.

Ad undecimum respondit: dioecesis ampla in longum sexdecem milliarum, in latum octo extensa. Habet civitates duodecem muro cinctas, pagos aliquot centenos. Hoc ad dito, quod sub dicti episcopatus Sambiensis in Prussia occupati ab haereticis subiecti sunt in multis locis episcopatu Varmiensi tanquam vicini, iuxta pacta et conventa Reipublicae cum ducibus Prussiae. Causa scientiae ut supra. // [k. 856:]

Ad duodecimum respondit: Frauenburgi non est seminarium sed Brunsbergae civitate dioecesana, distante uno milliari Frauemburgo sub cuius est disciplina Patrum Societatis Jesu, in quo duodecem plus vel minus sunt clerici. Causa scientiae est quia tanquam oeconomus subministro sumptum pro rata, nimirum nomine episcopi duas partes contra capituli tertiam.

Ad decimum tertium respondit: scio vacare ecclesiam Varmiensem hoc modo post mortem illustrissimi olim et reverendissimi domini Nicolai Szyszkowski episcopi Varmiensis anno 1643 die septima Februarii defuncti ad eundem episcopatum olim illustrissimus et reverendissimus dominus Joannes Carolus Konopacki a Venerabili Capitulo Varmiensi electus, quia tamen ante acceptam possessionem obiit Tynecii in mense Decembri anno proxime praeterito 1643. Ideo ad hoc usqueve tempus dicta ecclesia vacat. Causam scientiae reddo, quia bonorum mensae episcopalis Varmiensis eadem sede vacante sum oeconomus generalis et tamen deposuit testis ut supra et se subscripsit. In fidem praemissorum ego Joannes Lamschefft canonicus Gustadiensis et oeconomus episcopatus Varmiensis generalis, supra scriptam depositionem meam in vim testimonii manu mea propria subscribo et sigillo consueto meo communitio. Varaviae die ultima mensis Maii anno 1644. Locus sigilli. Idem qui supra.

Eadem die coram eodem illustrissimo et reverendissimo domino episcopo Posnaniensi, iudice a Sacrosancto Concilio Tridentino et a Sancta Sede Apostolica delegato constitutus personaliter generosus dominus Valentinus Glaznocki Sacrae Regiae Maiestatis secretarius aetatis suae annum quadraginta trium annorum, ut asseruit, testis ex officio vocatus medio iuramento tacto pectore more praelatorum de dicenda veritate tempore sui examinis corporaliter praestito per eundem illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum Posnaniensem tanquam, loci ordinarium et iudicem a dicta Sancta Sede Apostolica et Sacrosancto Concilio Tridentino delegatum examinatus.

Iuxta interrogatoria super episcopatus Varmiensis eiusque ecclesiae cathedralis, statu, situ, regimine et administratione.

Ad primum respondit: in Prussia ecclesia ibidem in loco superiori extructa magnifice. Civitas autem ipsa more Pruthenico aedificata // [k. 856v:] declivius sita est. Constans ducentis circiter domibus, inhabitaturque a catholicis ecclesiae romanae, dominio temporali subiacens episcopo Varmiensi pro tempore existenti. Nam ibi bona mea in vicinia habeo.

Ad secundum respondit: scio esse cathedralem sub invocatione sancti Andree Apostoli operis magnifici, reparatione indigere aliqua post bellum sueticum. Inde id scio quia ibi in vicinia manebam et id oculis meis videbam.

Ad tertium respondit: scio esse episcopalem ecclesiam ex causa et ratione ut supra. Nulli archiepiscopo subiacere, siquidem scio nunquam interfuisse synodis episcopus Varmiensis, nec agnovisse archiepiscopum ullum.

Ad quartum respondit: esse dignitates quatuor: praepositum, decanum, custodem et cantorem. Canonicatus cum quatuor dictis canonicatibus scio esse sexdecem. In eadem civitate esse ecclesiam parochialem, fontem baptismalem et sacramentorum ecclesiasticorum administrationem, vicarios cathedrales habere octo circiter, clericos alios in divinis inserviendem totidem. Praeposituram esse maiorem dignitatem post pontificalem. Habet etiam suffraganeum. Reditus episcopales ascendere ad quadraginta millia florenorum, dignitates vero et canonicatus excedere mille circiter florenorum. An sit praebenda theologales et poenitentiarius nescio.

Ad quintum respondit: nulla cura animarum exercetur in ecclesia illa nec in ea est fons baptismalis, idque scio inde quia ibi multoties fui.

Ad sextum respondit affirmative: et esse sacrarium sufficienter instructum sacra supplectili et rebus aliis ad divinum cultum et munia pontificalia concernentes spectantibus. Organum ibidem non extare cum a Suecis fuerit ablatum, esse tamen organum parvum positivum vulgo nuncupatum. Esse campanile cum campanis et coemiterium; causam scientiae dando eam quam prius, quia ibi frequentem etiam ad fui.

Ad septimum respondit: reliquiam esse sancti Andreae et aliorum sanctorum quae honorifice servantur et nomina eorum non novit.

Ad octavum respondit: esse domum episcopi sed nondum reparatam de integro post devastationem a Suecis vicinam ecclesiae cathedrali.

Ad nonum respondit: ascendere proventus sive reditus ad summam quadraginta millium florenum proveniens ex censibus et ex culturis agrorum pro more illius loci. Nulla pensione scio esse oneratum episcopatum. // [k. 857r:]

Ad decimum respondit: scio in dioecesi tota probabiliter circa septuaginta ecclesias parochiales, habentes quaslibet suum fontem baptismalem, in civitate Gustadiensi eiusdem episcopatus esse ecclesiam collegiatam multosque sacerdotes ibidem degere. Habere eundem episcopatum monasterium Bernardinorum Vatemburgi et Patrum Societatis Jesu Branzbergae et Reslae domum professam item confraternitates varias et hospitalia.

Ad undecimum: scio esse ampla sexdecim milliaribus germanicis.

Ad duodecimum respondit: scio esse seminarium clericorum Bransberge.

Ad decimum tertium respondit: scio vacare post mortem olim illustrissimi et reverendissimi domini Nicolai Szyszkowski episcopi Varmiensis sive post mortem illustrissimi et reverendissimi domini Joannis Caroli Konopacki a Venerabili Capitulo ad eundem episcopatum electi, de quo est publica vox et fama. Et tantum deposuit. In cuius rei fidem se manu propria subscripsit. Ego Valentinus Glaznocki uti testis deposui manu propria.

Eadem die constitutus personaliter coram illustrissimo et reverendissimo domino Andrea de Szoldry Szoldrski Dei et Sanctae Sedis Apostolicae gratia episcopo Posnaniensi iudice ad infrascripta a Sancta Sede Apostolica ex praescripto Sacri Concilii Tridentini specialiter delegato generosus dominus Albertus Białobrzieski secretarius Sacrae Regiae Maiestatis Poloniae et Sueciae, aetatis suae annorum triginta novem ut ipse asseruit testis ex officio vocatus praestito corporali iuramento de dicenda veritate tempore sui examinis ad Sancta Dei Evangelia tactis scripturis sacrosanctis per dictum illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum Posnaniensem examinatus deposuit ut infra.

Et primo super vita, moribus, doctrina ac idoneitate illustrissimi et reverendissimi domini Venceslai de Leszno Lesczynski referendarii Regni ad episcopatum Varmiensem promovenda.

Ad primum respondit: novi a pluribus annis illustrissimum et // [k. 857v:] reverendissimum dominum promovendum in aula tam divinae memoriae Serenissimi Sigismundi tertii Poloniae et Sueciae Regis, quam in moderni Serenissimi Vladislai quarti feliciter regnantis, idque sub tempus comitiorum ea occasione, quod serviens illustrissimo olim et reverendissimo domino Nicolao Szyszkowski tunc episcopo Varmiensi et antehac secretario Regni maiori solebam aulam frequentare et sequi. Non sum familiaris nec affinis nec consanguineus, aemulus neque odiosus dicti illustrissimi et reverendissimi domini promovendi.

Ad secundum examinatus respondit: ex auditu virorum illustrium scio ipsum esse natum in arce Baranoviensi dioecesis Cracoviensis, attamen cum vix per ageret primum aetatis suae annum, educatum esse in bonis haereditariis paternis Leszno dictis in oppido insigni, ex quo familia illustrissimorum dominorum comitum de Leszno eunde exivit illustrissimus parens illustrissimi domini promovendi, trahit suam originem dictumque oppidum est in dioecesi et palatinatu Posnaniensi ubi semper solebat commorari et maiorem partem bonorum paternorum et maternorum dictus illustrissimus dominus promovendus habet et nunc ibi habitant illustrissimi domini fratres ipsius illustrissimi domini promovendi et in eadem dioecesi suscepit omnes ordines ut vidi ex litteris susceptionis eorundem ordinum et audivi ab ipsomet illustrissimo domino promovendo.

Ad tertium: scio ex auditu virorum illustrium natum esse illustrissimum dominum promovendum ex legitimis et nobilissimis parentibus, nam beneficia et officia quae gessit et gerit ac habet dictus illustrissimus dominus promovendus, ex praescripto legum publicarum Regni Poloniae non possunt conferri, nisi

viris nobiles ex legitimo matrimonio natis. Neutrum parentum dicti illustrissimi domini promovendi novi, scio tamen optime, quod familia ex qua fuit illustrissimus dominus Andreas comes de Leszno Leszczyński palatinus Brestensis Cuiaviensis dicti illustrissimi domini promovendi pater et familia Opalinsciana, de qua mater illustrissimi domini promovendi nempe illustrissima domina // [k. 858 r:] Sophia de Bnin Opalinska filia olim illustrissimi Joannis de Bnin Opalinski castellani Rogoznensis ambae hae familiae sunt inter primas et antiquissimas familias huius Regni Poloniae. Audivi parentem illustrissimi domini promovendi fuisse calvinistam, matrem vero pientissimam et catholicissimam matronam.

Ad quartum respondit: ex auditi ipsiusmet illustrissimi domini promovendi scio ipsum agere trigesimum nonum annum.

Ad quintum respondit: scio ipsum esse praesbyterum, quia ipsum vidi celebrantem et litteras susceptorum sacrorum ordinum.

Ad sextum respondit affirmative: ut supra et ab aliis audivi ipsum esse bene versatum et scio ipsum esse canonicum Varmiensem ab aliquot septimanis, sine quo in episcopum eligi non potuisset.

Ad septimum, octavum et nonum affirmative: ex auditu virorum fide dignorum.

Ad decimum respondit: se nescire ipsum esse promotum scio tamen ex relatione virorum magnorum et doctissimorum pollere ipsum ea doctrina, quae in episcopo reperitur.

Ad undecimum affirmative ut supra.

Ad duodecimum: nihil unquam tale audivi.

Ad decimum tertium et ultimum affirmative.

Super statu ecclesiae cathedralis Varmiensis situ, regimine.

Ad primum respondit: scio civitatem Varmiensem vulgo dictam Frauen-burgensem sita esse in Prussia ad Habum seu mare recens lignea in ambitu unius milliaris italici, constareque domibus trecentis plus minus, satis pro sua magnitudine populosam et a solis catholicis christifidelibus habitam in temporalibus regimen spectat ad Venerabile Capitulum antiquitus. Causam scientiae reddo, quia ibi pluries et commoror a decem annis in circa, ex quo serviebam pro secretario olim illustrissimo et reverendissimo domino Nicolao Szyszkowski episcopo Varmiensi.

Ad secundum respondit affirmative: quoad titulum et alia // [k. 858v:] ratione autem restorationis indiget reparatione, quo ad tectum quod reparatur, reparatio spectat ab illustrissimum episcopum, quo ad duas partes tertia vero ad

Venerabile Capitulum. Ratio scientiae quia vidi ex computis illustrissimi et reverendissimi domini episcopi Szyszkowski et ipse audivi et ab aliis audivi.

Ad tertium respondit: tuetur se antiquitus ecclesia Varmiensis exemptionis privilegio tanquam immediate subiecta Sedi Apostolicae ab eademque fundata. Scio hanc ecclesiam censi numero ecclesiarum pertinentium ad Concordata Germaniae, tum etiam quod illustrissimus et reverendissimus olim Nicolaus Szyszkowski episcopus Varmiensis inherendo vestigiis praedecessorum suorum nunquam ad synodum provincialem Gnesnensem mittebat et ratione suae exemptionis informavit Sanctam Sedem Apostolicam. Causa scientiae quia scripsi pluries litteras nomine illustrissimi olim Szyszkowski ad Sanctissimum, quale responsum sit datum ignoro.

Ad quartum: in ecclesia Varmiensi quatuor sunt dignitates: praepositura, decanatus, custodia, cantoria. Canonicatus sexdecem, vicarii octo, psalteristae alias cantores octo, quia officia decantant. Dignitas maior post pontificalem praepositura, quae est iuris patronatus Sacrae Regiae Maiestatis ab immemoriali tempore. Fructus dignitatum non ascendunt ad tres aureos annuatim. Canonicatus non residentibus nullos ferunt proventus, residentes vero canonici gaudent distributionibus quotidianis, oblationibus, anniversariis et aliis refectionibus, quae tanquam incerta non possunt determinari siquidem dependent a numero praesentium et absentium et omnes redditus ac proventus canonicatum sunt antiquitus in commune redacti imo nullus est fundus specialiter designatus alicui canonicatui seu praebendae, attamen possunt aestimari proventus annui iuxta communem valorem ad ducentos plus minus aureos nummos. Vicarii singuli percipiunt annuatim // [k. 859r:] centum circiter florenos polonicales, cantores alias psalteristae similiter centum florenos annuos singuli habent. Neutra extat praebenda, nec theologalis nec poenitentiaria, est tamen concionator et poenitentiarius germanicus, non tamen de gremio Venerabilis Capituli, sed ipsis ex proventibus mensae episcopalis providetur. Causa scientiae, quia eram secretarius olim illustrissimi domini Szyszkowski et familiaris.

Ad quintum respondit negative: sed cura animarum spectat ad curatum parochialis ecclesiae Frauenburgensis. Est tamen fons in cathedrali baptismalis, non ad baptizandum sed ad aquas lustrales benedicendas uti in aliis cathedralibus. Causam scientiae reddo ut supra.

Ad sextum respondit affirmative: quoad omnia praeter organum, quod a Suecis tempore belli ablatum fuit. Est tamen ibi positivum. Causa scientiae, quia haec omnia vidi pluries cum essem in sacristia et in ecclesia diebus festivis.

Ad septimum respondit affirmative: et inter primarias reliquias sancti Andree Apostoli est reliquia in statua aurea opere sumptuoso recondita ponde-

ris aureorum mille quadringentorum, quam statuum serenissimus olim et reverendissimus Joannes Albertus Dei gratia Poloniae et Sueciae princeps tunc Varmiensis postmodum vero Cracoviensis episcopatum perpetuus administrator Sacrae Romanae Ecclesiae cardinalis donavit. Est etiam caput sancti Saturnini, quod Sanctissimi Domini Nostri Urbani octavi moderni pontificis beneficio illustrissimus et reverendissimus olim dominus Nicolaus Szyszkowski episcopus Varmiensis ante aliquot annos impetraverat, argentea theca iustae magnitudinis opere sumptuoso inclusum ponderis librarum seu marcarum argenti 38, sumptu dicti illustrissimi Nicolai Szyszkowski paratum et dictae ecclesiae Varmiensi // [k. 859v:] donatum. Sunt et aliae reliquie variorum sanctorum, quorum non recordor, multae tamen reliquie per summam im pietatem a Suethico milite in bello praeterito fuerunt ablatae atque violatae. Istas reliquias pluries vidi tam in sacristia, quam etiam in altari maiori expositas.

Ad octavum respondit: domus episcopalis ecclesiae cathedrali vicina a milite Suethico devastata est. Illustrissimus olim Nicolaus Szyszkowski episcopus Varmiensis incoeperat illam reparare, nondum tamen est perfecta. Ab immemorabili tempore episcopi Varmienses solent residere in civitate Helsbergensi dioecesis Varmiensis, distante unius diei iter a cathedrali Varmiensi loco maxime commodo ac opportuno sita, ista residentia episcopalis Helsbergiae nulla indiget reparatione. Et haec scio quia per plures annos inserviens olim illustrissimo et reverendissimo domino Szyszkowski episcopo Varmiensi solebam ibi habitare et nunc etiam solitus sum ibi esse.

Ad nonum respondit: non possum determinare valorem reddituum mensae episcopalis Varmiensis exprimere neque dicere, siquidem sunt fructus in certi alii vero certi, attamen possum asseverare, quod valor reddituum in certis et fixis fructibus ascendit annuatim ad summam duodecem millium florenorum polonicalium bis mille aureos ungaricales facientium. Incertos vero fructus corruptioni et in iuriis temporum obnoxios computando demptis et defalcatis oneribus, tam in rem ecclesiae, quam aliis necessariis, non excedit valor praefatus in totum quadraginta millia florenorum similis monetae polonicae. Proventus certi consistunt in annuis censibus, quos pro festo sancti Martini episcopi et confessoris coloni et subditi pendunt fructus vero in frugibus et segetibus, quae tanquam a clementia caeli et fertilitate anni dependentes, sunt in certi. Proventus episcopales nullis pensionibus sunt onerati. Etenim in hoc Regno Poloniae ab immemorabili tempore beneficia ecclesiastica quaevis nec etiam dignitates aut episcopatus solita sunt aliqua pensione onerari. Et haec omnia optime scio, quia semel fui deputatus et designatus ab illustrissimo olim et reverendissimo domino Nicolao Szyszkowski episcopo Varmiensi ad audiendas rationes proventu-

um omnium dicti episcopatus Varmiensis et reddo atque diligenter examinavi et audivi ab illis qui curam habebant et administrabant bona et proventus dictae ecclesiae.

Ad decimum: in civitate Varmiensi alias Frauenburgensi unica tamen est parochialis, habet fontem baptismalem, non sunt ibi collegiata nec monasteria, unum tamen hospitale cum sacello tituli Sanctae Annae est ibi sacellanus. Mons pietatis nullus. In oppido Gustadiensi est collegiata. Sunt sex canonici residentes, alii sex expectantes, est praepositus, et decanus habet curam animarum. Brunsbergae Collegium est Societatis Jesu formatum, item Reselii, Vartenburgi monasterium Patrum Bernardinorum. Habet dioecesis parochiales ultra septuaginta, in Sambieniensi vero est parochialis Regiomonti et ad Beatae Virginis Mariae Lindae vel Tiliae. Haec omnia scio, quia dum essem in servitiis illustrissimi olim Nicolai Szyszkowski episcopi habui notitiam horum omnium et audivi ab aliis viris fide dignis horum omnium optimam notitiam habentibus.

Ad undecimum respondit: dioecesis Varmiensis est satis ampla et extenditur in longitudine ad sexdecem milliaria in latitudine vero octo, habet civitates muris cinctas duodecem. Pagos aliquot centenos. Subditi episcopatus Sambienensis per duces Prussiae occupati licet in temporalibus subiecti sint haereticis, attamen in multis locis episcopo Varmiensi, tanquam viciniore iuxta pacta et conventa inter Regnum Poloniae et duces Prussiae subsunt. Viciniores episcopatus sunt Cuiaviensis et Culmensis.

Ad duodecimum: Frauburgi non est seminarium sed Brunsbergae, uno milliari ab ecclesia cathedrali sub cura et disciplina Patrum Societatis Jesu. Aluntur duodecem plus vel minus clerici. Et haec scio quia ibi fui, vidi et ab aliis audivi.

Ad decimum tertium respondit: vacare ecclesiam hoc modo: post mortem illustrissimi Nicolai Szyszkowski electus fuit illustrissimus et reverendissimus olim Joannes Carolus Konopacki abbatiae Tynecensis administrator a Venerabili Capitulo Varmiensi qui ante acceptam dicti episcopatus possessionem obiit Tynecii in mense Decembri anno Domini 1643. De his omnibus est publica fama et tantum deposuit testis praefatus et se subscripsit. Ego Albertus Białobrzski Sacrae Regiae Maiestatis secretarius, testis ut supra deposui manu propria.

Ego Andreas episcopus suprascriptus dicta et depositiones testium supradictorum mediante notario publico infrascripto fideliter et diligenter recepi. Quibus ac omnibus aliis in hoc processu insertis fidem plenam et indubiam ab omnibus ubique adhibendam esse pro fide et conscientia mea attestor censeoque dignum illustrissimum et reverendissimum dominum Venceslaum de Leszno Leszczinski electum, tanquam virum gravem de ecclesia bene meritum in Reipublica ac Regno praeclarum et generis nobilitati insignem ac eximium,

qui pro bono ecclesiae Varmiensis populique eiusdem ecclesiae et dioecesis utilitate et commoditate quavis citus promoveatur. In quorum fidem etc. Varsaviae die quarta mensis Junii anno Domini 1644.

Ego Michael Hebdowski dioecesis Cracoviensis Sacra Autoritate Apostolica publicus notarius, quia praestitioni iuramentorum ac testium suprascriptorum depositionibus aliisque praemissis praesens et personaliter interfui eaque omnia in notam sumpsi. Ideo me subscripsi signoque meo communiri consueto. Loco anno die ut supra

Michael Hebdowski notarius

Adnotacja konsystorza i nieczytelne cztery podpisy:

[...] infrascriptus ex deductis censeo reverendissimum dominum Venceslaum de Lesno Leszczyński idoneum, qui ad ecclesiam Varmiensem in Regno Poloniae promoveatur.

Tekst wyznania wiary złożonej przez Wacława Leszczyńskiego:

Ego Venceslaus de Leszno Leszczyński ecclesiae Varmiensis firma fide credo et profiteor omnia et singula, quae continentur in symbolo fidei, quo Sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet: Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium et in unum Dominum Jesum Christum filium Dei unigenitum et ex Patre natum ante omnia saecula, Deum de Deo lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de caelis et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Et ascendit in caelum sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos, cuius Regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum et vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit, qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur, qui locutus est per prophetas et unam Sanctam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum et vitam venturi saeculi. Amen. Apostolicas et ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdem Ecclesiae observationes et constitutiones firmissime admitto et amplector. Item Sacram Scripturam iuxta cum sensum, quem tenuit et tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Sacrarum Scripturarum, admitto, nec eam unquam nisi iuxta unanimem consensum Patrem, accipiam et interpretabor. Profiteor quoque septem esse vere et proprie Sacramenta Novae

legis a Jesu Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet baptismum, confirmationem, Eucharistiam, poenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium, illaque gratiam conferre. Et ex his Baptismum, confirmationem et ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque et approbatos Ecclesiae Catholicae ritus in supra dictorum omnium sacramentorum solemni administratione recipio et admitto. Omnia et singula, quae de peccato originali et de iustificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita et declarata fuerunt, amplector et recipio. Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium et propitiatorium sacrificium, pro vivis et defunctis atque in sanctissimo Eucharistiae sacramento esse vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem, una cum anima et divinitate Domini Nostri Jesu Christi, fierique conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem, quam conversionem catholica Ecclesia transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum, verumque sacramentum sumi. Constantiter teneo purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis iuvari, similiter et sanctos una cum Christo regnantes venerandos, atque invocandos esse eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmissime assero imagines Christi ac Deiparae semper Virginis, necnon aliorum sanctorum habendas et retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impertiendam. Indulgentiarum etiam potestatem a Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum christiano populo maxime salutarem esse affirmo. Sanctam Catholicam et Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium ecclesiarum Matrem et Magistram agnosco romanoque pontifici Beati Petri Apostolorum Principis successori ac Jesu Christi vicario veram obedientiam spondeo ac iuro. Caetera item omnia a sacris canonibus et oecumenicis conciliis, ac praecipue a Sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita et declarata indubitanter recipio atque profiteor simulque contraria omnia atque haereses quascunque ab ecclesia damnatas et reiectas et anathematizatas ego pariter damno, reicio, anathematizo. Hanc veram catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in praesenti sponte profiteor et veraciter teneo, eandem integram et inviolatam usque ad extremum vitae spiritum, constantissime (Deo adiuvante) retinere et confiteri, atque a meis subditis, vel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri et praedicari, quantum in me erit curaturum. Ego idem Venceslaus de Leszno Lesczynski spondeo, voveo ac iuro, sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia.

Ego Andreas Szofdrsky episcopus Posnaniensis fidei professionem iuxta suprascriptam formam ab illustrissimo domino promovendo in manibus meis

de verbo ad verbum emissam recipi et ita testor manu propria. In nomine Domini. Amen. Presenti publico instrumento cunctis ubique evidenter pateat et sit notum, quod anno a Nativitate Domini Nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo quadragesimo quarto, indictione romana duodecima, pontificatus Sanctissimi Domini Nostri Domini Urbani divina providentia Papae octavi, felicissime moderni, anno vigesimo primo, die tertia mensis Junii. Coram illustrissimo domino Andrea de Szoldry Szoldrski Dei et Sanctae Sedis Apostolicae gratia episcopo Posnaniensi iudice a Sacrosancto Concilio Tridentino ob absentiam illustrissimi et reverendissimi domini dictae Sanctae Sedis Apostolicae legati seu nuntii delegato, ac me notario publico testibusque infrascriptis constitutus personaliter illustrissimus et reverendissimus dominus Venceslaus de Leszno Leszczyński praepositus Plocensis et Lanciensis, canonicus Cracoviensis, Regni Poloniae referendarius, electus episcopus Varmiensis supra registratam professionem fidei de verbo ad verbum in manibus antedicti illustrissimi domini episcopi Posnaniensis genibus flexis ante eundem et tangendo ambabus manibus Sacrosancta Evangelia et spendendo, vovendo ac iurando, prout supraemisit. Et de praemissis idem illustrissimus et reverendissimus dominus electus petiit a me notario publico infrascripto praesens publicum confici et sibi extradi emissae professionis fidei instrumentum.

Acta fuerunt haec Varmiae in aedibus solitae residentiae praesentibus illustribus et admodum reverendis dominis Alberto Grabowski Gnesnensi, Felice Krzemieniewski actu presbytero Posnaniensibus Varsaviensibus canonicis, atque generoso domino Philipo Hultino iuris utriusque doctor Sacrae Regiae Maiestatis decretorum [...] notario, Sacrae Regiae Maiestatis Secretariis testibus ad praemissa vocatis, rogatis et requisitis.

Et me Michael Hebdowski dioecesis Cracoviensis Sacra Autoritate Apostolica publico notario, qui praedictae emissioni professionis fidei praesens et personaliter una cum testibus supramemoratis inter fui eaque in notam sumpsi. Ideo hoc praesens publicum instrumentum ex inde confectum, licet aliena mihi tamen bene fidei manu subscripsi et signum meum legale, quo in similibus utor, eidem apposui rogatus et requisitus.

Michael Hebdowski autoritate Apostolica publicus notarius manu propria
 Andreas de Szoldry Szoldrski Dei et Sanctae Sedis Apostolicae gratia episcopus Posnaniensis

Universis et singulis hisce praesentibus litteris quorum interest attestamur praestantem scripturam esse signatum et subscriptam manu suprascripti publici

notarii legalis et authentici, illiusque scripturis et instrumentis publicis per eum confectis tam in iudicio quam extra semper adhibitam fuisse [...] fidem. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo nostro fecimus communiri. Datum Varsaviae die quarta mensis Junii anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quarto

Andreas Szołdrsky episcopus Posnaniensis